

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 31
50/2016
10. december 2016

Cena 0,50 €

Ludovít Štúr

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

RIADITEĽ STANISLAV MUNTÁG
O VÝZVE ZVANEJ KNIHA
Strana 4.

RÁZNE ULTIMÁTUM MIGRANTOM
– INTEGRÁCIA ALEBO ODCHOD!
Strana 5.

ČASTEJŠIE SI DOPRAJME
STRAVU NAŠICH PREDKOV
Strana 6.

DÔVERNÍKOM LEVA TOLSTÉHO
BOL SLOVÁK DUŠAN MAKOVICKÝ
Strana 10.

BRATSKÁ MATICA SRBSKÁ
OSLAVUJE VZÁČNE JUBILEUM
Strana 11.

SLOVO O SLOVENSKU

Tohtoročná meteorologická zima sa prihlásila presne prvých o decembra s absolútnou razanciou na celom Slovensku. Silné víchrice, snehová kalamita a poľadovica odstavili cestnú dopravu na mnohých miestach našej krajiny. No nielen cesty boli neprejazdné.

Do spadnutého stromu pred Kráľovou Lhotou na Liptove v noci narazil rýchlik smerujúci z Košíc do Prahy. Poškodenie vedenia spôsobilo až šesťhodinové meškanie vlakov. Náraz zranil rušňovodiča. Popadané stromy strhli trolejové vedenie a na jednom z vozňov rozbili okno. Poškodené boli aj osobné autá, ktoré rýchlik prevážal v špeciálnom vozni. Podľa informácií železničiarov, ktorí zasahovali na mieste, bolo pre husté sneženie z auta vidieť približne iba na jeden meter. Napadlo tam za sotva pár hodín až okolo štyridsať centimetrov snehu. Nepriazeň počasia prerušila dopravu na železničiaci aj inde na našom území.

Na letisku v Bratislave namerali rýchlosť vetra sedemdesiat kilometrov za hodinu s nárazmi do sto kilometrov za hodinu, preto museli byť zrušené všetky lety. Na Chopku boli nárazy až do stopäťdesiat kilometrov za hodinu. Pre skrížený kamión bol úplne neprejazdný horský priebeh Čertovica, horské priečady Donovaly a Šturec boli neprejazdné pre nákladnú dopravu. Aj oravská cesta medzi Veličnou a Párnou neďaleko Dolného Kubína bola dlho neprejazdná, keď tam vyťahovali z priekopy havarovaný kamión.

Nešťastie sa nevyhlo ani matičným dejateľom. Na Národnom cintoríne v Martine víchrica polámala stromy a poškodila aj pamätníky národných osobností. Je jasné, že na niektoré okolnosti pri vyčítaní počasia sa pripraviť nedá. Odborníci varujú, že v budúcnosti to bude ešte horšie. Nie je sa veľmi na čo tešiť a popierať skutočnosť okolo globálneho otepľovania môže podľa reálnych skúseností z posledných rokov už iba absolútny ignorant. Ako sa my správame k prírode, tak sa bude aj ona správať k nám...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

www.neografia.sk

Oslavy výročia najznámejšieho Slováka boli mimoriadne dôstojné Maticu si uctili v Dubčekovom rodisku

Dušan D. KERNÝ – Foto: Emil SEMANCO

Uhrovec a s ním celé Slovensko si pripomenuli mimoriadne dôstojnou oslavou deväťdesiate piate výročie narodenia najvýraznejšej postavy moderných slovenských dejín a muža z panteónu európskych a svetových dejinných udalostí – Alexandra DUBČEKA.

Na mieste pre Slovákov osobitne vzácnom – v rodnom dome Ľudovíta Štúra, kde sa Alexander Dubček narodil – položili vence početné delegácie na čele s predsedom slovenskej vlády Robertom Ficom. Medzi nimi je aj matičný. Svoju niekdajšiemu členovi a jednému z najvýznamnejších podporovateľov prišla vzdať hold matičná delegácia na čele s predsedom Mariánom Tkáčom, vedeckým tajomníkom Petrom Cabajom a predsedom komisie MS pre národnostné vzťahy Viliamom Komorom.

NOVÁ EXPOZÍCIA

Významní autori Slovenských národných novín a dlhoroční matičári – prof. Ivan Laluha a doc. JUDr. Pavol Pollák, sú autormi novej výstavy o živote Alexandra Dubčeka v jeho rodnom dome, po ktorej sprevádzali predsedu vlády R. Fica a ostatných vzácných hostí a vedúcich delegácií. Oboch ocenila obec Uhrovec pamätnými plaketami. Osobitné uznanie patrilo autorovi scenára celej výstavy P. Pollákovi i pri príležitosti jeho životného jubilea – deväťdesiatky. Obaja sa aktívne podieľali aj na osobitnom programe pre mládež a potom na vedeckom seminári s medzinárodnou účasťou o dnešnej aktuálnosti Dubčekových koncepcií. Práve týmto programom dostala tohtoročná spomienka na A. Dubčeka nielen slávnostný ráz, ale najmä charakter významného podnetu pre dnešnú politickú kultúru, impulzu pre historické a politologické štúdie

Dubčekovu bustu – dar jeho priateľa sochára T. BANÍKA – natrvalo umiestnia v Európskom parlamente.

a praktickú politiku. Na tom sa spoločne s I. Laluhom a P. Pollákom podpísala najmä vedecko-manažérska predvídavosť a vedecká dôslednosť riaditeľa Ústavu politických vied Slovenskej akadémie vied M. Pekníka.

POTLESK PRE STAROSTKU

Vedecký seminár v Uhrovci sa stal s predstihom takmer dvoch rokov inšpiratívnym fórom pre nadchádzajúce päťdesiate výročie reforiem roka 1968, ako aj pre storočnicu vzniku prvej ČSR. Je mimoriadnou zásluhou Uhrovca, jeho samosprávy, osobitne však starostky Zuzany Máčekovej,

že celú dvojdňovú akciu navrhla a poskytla tak prístrešie rozsiahlej obci priaznivcov a stúpencom A. Dubčeka, ako to zvlášť vyzdvihol P. Pollák a dvaja prítomní synovia A. Dubčeka Pavol a Milan.

Ocenenie z rúk starostky prevzal v mene všetkých matičiarov aj Ing. Marián Tkáč. Matica slovenská patrila medzi podporovateľov a organizátorov tohto najvýznamnejšieho podujatia v čase slovenského predsedníctva v Rade Európy k deväťdesiatemu piatemu výročiu nedožitého narodenia A. Dubčeka. Ten, kto sledoval od

prvých krokov aktivitu samosprávy Uhrovca, nemôže jej nezložiť hold, tak ako to bez výnimky urobili všetci prítomní a ocenení.

STÁLE NEDOCENENÝ

Ako pre SNN zdôraznil P. Pollák, osobný dlhoročný priateľ Dubčeka, Dubček je ešte stále nedocenený, nedocenená je veľkosť jeho osobnosti a diela i zásluhy početných dubčekovcov. I. Laluha pre SNN vyzdvihol sociálny rozmer dubčekovskej politiky. A na to vlastne nadviazal aj R. Fico vyhlásením, že Dubčekova politika socializmu s ľudskou tvárou bola alternatívou k tvrdému kapitalizmu.

Po výnimočnom spomienkovom podujatí v Uhrovci sa vzápätí konala na Bratislavskom hrade ojedinelá slávnosť – vypravadenie busty Alexandra Dubčeka, ktorá bude natrvalo umiestnená v budove Európskeho parlamentu. Je to dar zo súkromnej zbierky docenta T. Baníka, akademického sochára a osobného Dubčekovho priateľa. Pri tejto príležitosti pre matičný týždenník I. Laluha povedal: „Dubček za života mal rešpekt všetkých generácií a strán, ktoré boli v EP, tým nám otváral dvere do Európy, a ako sa ukazuje, táto autorita má silu aj dnes. Dubček ako vlastenec na ceste do Európy videl nielen záruku nášho národného vývoja, ale najmä možnosť pôsobiť v Európe ako rovný s rovným,“ zdôraznil I. Laluha.

3 OTÁZKY PRE:

Františka MUCHU, chýrneho terchovského muzikanta, ale i maliara

Stále hľadám nový spôsob, ako sa radovať

• Popri spoluvytváraní legendy o terchovskej muzike ste aj fotograf, filmár i veľmi zručný maliar. Vrátna alebo Rozsutce sú pochopiteľne žriedlo inšpirácií, ale vám nerobí problém namaľovať aj portrét alebo kópiu slávneho majstra. Nedávno som videl u vás v Terchovej celkom vydareného Rembrandta...

Portréty v mojom dome mi vytvárajú ilúziu, akoby tí ľudia boli u mňa na návšteve. Evidenciu „hostí“ si nevedím, takže neviem, koľký v poradí bol Rembrandt... Sú to podobizne osobností, ktoré som obdivoval a aj sa od nich učil; väčšinou boli veľmi pracovití. Vždy si najviac cením posledný namaľovaný obraz, no trvá to len krátky čas a potom znova hľadám nejaký nový spôsob

alebo riešenie, aby som sa mohol radovať. Ja v tom maľovaní ani nehľadám umenie, ale skôr poctivé remeslo, ktoré napríklad vidím v Rembrandtových portrétoch...

• Terchovská muzika je svetový fenomén zapísaný v UNESCO. Keď hovoríme o radoch, čo vás zvlášť potešilo v tomto roku?

Pre mňa bola pamätnou udalosťou autorská výstava v Moskve, kde som v Slovenskom inštitúte vystavoval dvadsaťpäť prác, medzi nimi pätnásť portrétov. Obrazy mi učarovali už v mladosti, ale aktívne maľovať som začal až v roku 1985. Dovtedy som na maľovanie nemal čas. Najskôr som sa musel zbaviť chudoby, chcel som mať svoj dom

a rodinu, čo sa mi podarilo, a teraz som veľmi spokojný.

• Takže inštrumenty ste zavesili na klince, alebo ako to vlastne je?

Reťaz úspechov terchovskej ľudovej hudby som tvoril štyridsaťdva rokov, z toho dvadsaťsedem rokov ako člen ľudovej hudby bratov Muchovcov. Roky ubehli a ja som presvedčený, že k múdrosti života patrí aj vedieť zo scény odísť, preto som všetky nástroje zavesil na klince. Pri maľovaní si ich však skoro každý deň aspoň chytím do rúk a cibrim pamäť alebo aspoň pohľadím – husle, heligónku, chromatiku, gitaru – a samozrejmosťou je spev.

Zhovárať sa: Emil SEMANCO
Foto: autor

Zneužívajú mená vlastencov, ktorí za vlasť horlili, šli na popravu či do väzenia

Štefánik sa musí v hrobe obracať...

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra Andrej MIŠANEK

Na Slovensku máme niekoľko spoločností či združení s klamlivými, zavádzajúcimi názvami. Najmä Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika je útočisko osôb, ktoré nevynikajú láskou k Slovensku. Spomeňme len niektoré profilové mená inštitútu, ako Ondrej Dostál, Peter Zajac či Daniel Bútorá, Fedor Gál, alebo Štefan Hríb, a je zrejmé, že Štefánik sa musí v hrobe obracať...

Inou takou organizáciou, ktorá sa sotva môže smerovaním hlásiť k slovenskému kňazovi, profesorovi teológie v Spišskej Kapitule Ladislavovi Hanusovi, je tiež Spoločenstvo Ladislava Hanusa. Na svojej webovej stránke v týchto dňoch uverejňuje petíciu na podporu Zuzany Hlávkovéj, ktorá otvorila kauzu údajne predražených zákaziek súvisiacich so slovenským predsedníctvom v Rade EÚ. V čestnej rade nadácie sú mená František Mikloško, Martin Luterán či Anna Záborská. Ako sa ich postoj k Slovensku dá porovnať s Hanusovým, ktorý na prijímacom pohovore v kňazskom seminári recitoval báseň Ja som pyšný, že som Slovák?

Nadácia Antona Tunegu by sa mala venovať ekonomickej problematike, ale nie je to tak. Vznikla už v roku 1992, no až po ostatných voľbách začala byť nápadne iniciatívna a organizuje konferencie, na ktorých z politických strán vidno len predstaviteľov KDH.

■ PROTI SLOVENSKU

Alojz Hlina prehovoril na konferencii nadácie o modernom konzervativizme i na konferencii o poľnohospodárstve. Anton Tunega sa po vojne stal členom Bielej légie, ktorá sa usilovala o obnovu kresťanského Slovenska. S ďalšími dvoma gymnazistami z Trenčína – Albertom Púčíkom a Eduardom Tesárom, boli

v roku 1951 popravení. Tunega pred popravou odkázal rodičom: umieram za spravodlivú vec. Tak miloval Slovensko. A ako ho milovali kádeháci? V parlamente hlasovali proti prijatiu deklarácie za zvrchovanosť Slovenskej republiky.

■ PROGRAMOVÁ NIČOTA

Je známe, že KDH od svojho začiatku spolupracovalo so sesterskou organizáciou v Nemecku. Ako povedal jeho prvý predseda Ján Čarnogurský, potrebovali pomoc pri organizovaní kampane. Aj v súčasnosti sa na konferenciách Nadácie Antona Tunegu zúčastňujú Merkelovej kresťanskí demokrati. Sú presvedčení, že kresťansko-demokratické

strany, ktoré dávajú dôraz len na konzervativizmus, nemusia uspieť.

„Sme pragmatickí, pozeráme sa na svet, aký je,“ vyznal sa Nico Lange, nemecký politológ, publicista a poradca Angely Merkelovej. A preto uprednostňujú otvorený moderný

konzervativizmus. Podľa nich lepšie reaguje na výzvy globalizovaného sveta. „Základné hodnoty pre nás nie sú hodnoty fundamentálneho kresťanstva,“ pripomenul Lange na konferencii organizovanej Nadáciou Antona Tunegu. Nemecko svojou ústretovosťou voči gender ideológii, multikulturalizmu a imigrantom prakticky dokazuje, ako chápe moderný konzervativizmus.

■ (NE)NOVÝ NOVEMBER

Na programovom sneme KDH 26. novembra A. Hlina povedal, že KDH nebude sedieť v kúte, bude na politickej scéne, lebo tam patrí. Podľa neho strana vyslala dva dôležité signály, symbolický názov (Nový November) a jasný obsah programu. Ten však akosi nekorešponduje s preferenciami nemeckých kresťanských demokratov, ku ktorým sa KDH od začiatku svojho jestvovania hlási. KDH dáva dôraz na rodinu, čo patrí k základným kresťanským hodnotám. No tie nie sú hodnotami pre Nemcov. Hlinovi sa nepáči, že „Európa búra všetko, čo fungovalo, a neponúka alternatívu“. No bez podpory Nemcov sa nezaobide. Takže aký nový November?

V parlamente schválili zákon zákonov – štátny rozpočet na rok 2017

Kultúra si z roka na rok viac prilepšuje

Štefan ZLATOŠ – Ilustračné foto: autor

Rezort financií predpokladá v roku 2017 celkové príjmy štátu na úrovni 15,415 miliardy eura, výdavky by mali dosiahnuť 17,432 miliardy eura. Deficit rozpočtu verejných financií by tak mal klesnúť z tohtoročných očakávaných takmer dvoch percent hrubého domáceho produktu o 0,7 percentuálneho bodu na 1,3 percenta HDP.

Podľa ministra financií P. Kažimíra platí, že od roku 2017 by Slovensko malo vykazovať primárny prebytok. Konsolidácia by mala pokračovať aj v ďalších rokoch a smerovať by mala až k prebytkovému rozpočtu v roku 2019. Rozpočet sa v jednotlivých rezortných kapitolách oproti minulému roku mierne hýbal. Niekde sa uberalo, inde zas pridávalo. Do tej druhej skupiny patrí aj Ministerstvo kultúry SR.

■ U MAĎARIČA SPOKOJNOSŤ

Minister kultúry Marek Maďarič vyjadril spokojnosť už s návrhom štátneho rozpočtu na rok 2017. Pre Ministerstvo kultúry SR prináša dote-

raz historicky najvyšší objem štátnych prostriedkov a umožní pokračovať v prioritných projektoch. Ministerstvo kultúry teda môže počítať v roku 2017 s celkovými zdrojmi vo výške 244 miliónov eur, čo oproti schválenému rozpočtu na rok 2016 predstavuje dvadsaťpercentný medziročný nárast. Toto je dôvod, pre ktorý možno veriť, že dôležité projekty ministerstva budú pokračovať v plánovanom tempe. Ide o rekonštrukciu Slovenskej národnej galérie, dokončenie Múzea holokaustu v Seredi, ale aj o zásadné zvýšenie prostriedkov na obnovu pamiatok v rámci dotačného programu Obnove si svoj dom. Nárast disponibilných pro-

striedkov umožní aj udržateľnosť projektov v rámci Operačného programu informatizácia spoločnosti. Na pokračovanie rekonštrukcie a modernizácie SNG je trebárs účelovo určených dvanásť miliónov eur.

■ PRIDALI INŠTITÚCIÁM

O viac ako tridsať percent sa zvýšia prostriedky v oblasti inštitucionálnej podpory organizácií rezortu kultúry. Rozpočtovaná suma 121 miliónov je o 28 miliónov vyššia, ako bola v roku 2016. Ministerstvo kultúry má na svoj dotačný systém v roku 2017 v rozpočte určených 16 miliónov eur, z toho 12 miliónov eur bude možné

V rezortnom sídle zrejme završila po schválení štátneho rozpočtu na rok 2017 spokojnosť.

použiť na rekonštrukciu a obnovu kultúrnych pamiatok v rámci programu Obnove si svoj dom, čo je v porovnaní s rokom 2016 viac o 7,4 milióna eura. Celkový rozpočtovaný objem transferov pre verejnoprávne inštitúcie v sume 53 miliónov eur predstavuje zvýšenie oproti schválenému rozpočtu na rok 2016 v absolútnom vyjadrení o 5,79 milióna eura, čo je dvanásťpercentný nárast.

Výrazne sa zvyšuje objem prostriedkov pre Audiovizuálny fond

(približne 5,5 milióna eura), čo súvisí s rozpočtovaním zdrojov na podporu audiopiemy a na krytie oprávnených výdavkov na filmové projekty subjektov, ktoré sa rozhodli v rámci svojich produkcií investovať na Slovensku najmenej dva milióny eur. Zvyšuje sa aj podpora zabezpečenia služby verejnosti v oblasti spravodajstva zvýšením zdrojov pre Tlačovú agentúru SR o 0,3 milióna eura, čo predstavuje medziročné zvýšenie o 13,6 percenta.

VŠIMLI SME SI

Viac ako inokedy v roku sa teraz hovorí o tradičnej pochúťke, akou je klobása. Pečená rozvoňáva na Vianočných trhoch, chystajú ju na záver roka domáci fajšmekri a ako kandidáti na Rad Zlatej varešky sa ňou pýšia majstri mäsiari. Keď mi o jej príprave na čabianskom festivale rozprával nebohý národný umelec Árpád Račko, ktorý sa „náhodou“ narodil v maďarskom Szolnoku, ťažko bolo udržať slinky i chute na uzde...

Jubilejný klobásový festival

Slováci na Dolnú zem popri svojej príslovečnej pracovitosti priniesli aj mnohostrannú gazdovskú zručnosť a vynachádzavosť na poli i v kuchyni. Preslávili sa schopnosťou doposťovať vynikajúce potraviny aj skvelými výrobkami z nich. Červená paprika od krajanov z južných oblastí Maďarska aj tamojšia klobása sú výrečným príkladom a klobásový festival v Békešskej Čabe je ukážka, ako treba fortiel a tradíciu zužitkovať. Veď tohtoročný jubilejný dvadsiaty festival čabianskej klobásky navštívilo vyše stotisíc návštevníkov. Vo výrobe klobásky súťažili členovia tisícsto družstiev a spracovali pritom desať ton mäsa. Na ukážky tradičných zabijačiek „padlo“ šesť ošípaných. Festivalové dianie zaplnilo mestskú športovú halu s rozlohou pätnásťtisíc štvorcových metrov, kde organizátori pripravili vyše sto rozmanitých programov, pričom gastronomické produkty ponúkali tristo vystavovateľov. Festival čabianskej klobásky je po dvadsiatich ročníkoch jedným z najznámejších gastronomických podujatí Maďarska a strednej Európy a je tiež jednou z najvýznamnejších turistických udalostí a gastro-kultúrnych atrakcií.

Emil SEMANCO
Foto: Jozef NOVÁK

Chronická kríza v spisovateľských organizáciách sa nekončí – pokračuje!

Ako urovnať nezhody literátov?

Posledných päť rokov prežívajú spisovatelia mimoriadne komplikované a búrlivé obdobie. Bez ohľadu na to, či sú členmi niektorej zo spisovateľských organizácií, alebo žijú svoj literárny život takpovediac individuálne, nemôže byť ani jeden z nich ľahostajný k daniu v literárnej societe.

Mohli by sme s trochou autorkej licencie povedať, že pod povrchom driemajúce rozpory v spisovateľskej obci vyliezli na povrch pri kauze predaja Domu spisovateľov. O tejto zamotanej, až trestno-právnej pokonávke sme našich čitateľov informovali podrobne v sérii článkov, a tak si len zhrňme fakty. V lete 2012 zástupcovia dvoch spisovateľských subjektov, teda Spolku slovenských spisovateľov (SSS) a Asociácie organizácií spisovateľov Slovenska (AOSS) – Pavol Janík a Braňo Hochel – podpísali s firmou Arthur DS zmluvu o prenájme Domu spisovateľov. Neštandardné bolo však to, že zmluva znela na desať rokov s opciou na ďalších dvadsaťdva rokov, čo sa prakticky rovnalo predaju budovy. Právne spory sa ťahajú, keďže spisovatelia pred vyše rokom prišli aj o Klub spisovateľov. Najprv tam krátko sídlil striptízový bar. Ako sa vyjadril nemenovaný prozaik: štyridsať rokov sme tu mali socialistický realizmus a teraz máme realizmus kapitalistický. Potom sa priestory pokúšal oživiť podnikateľ s víziou umeleckého klubu, no a teraz sú prázdné. Aby toho nebolo dosť, tak AOSS sa na svojom zasadnutí začiatkom sep-

tembra pokúsila zrušiť túto strešnú spisovateľskú platformu, ktorú tvorí šesť organizácií. Na ukončenie čin-

ČO INÍ NEPIŠU

Niet pokoja pod touto strechou...

nosti AOSS boli potrebné štyri hlasy spisovateľských organizácií. Lenže hlasovanie sa skončilo pomerom 3 : 3, takže AOSS pokračuje vo svojej činnosti a novou predsedníčkou sa stala Vladimíra Komarovská, bývalá tajomníčka Slovenského centra PEN (SC PEN). Vzápätí vypukli spory okolo miesta šéfredaktora časopisu Rom-

boid, ktorý vydáva AOSS. Konkurz síce vyhrala poetka, prekladateľka a literárna kritička Stanislava Chrobáková Repar, no zmluva bola podpísaná len na rok, a keďže menovaná odchádza na dlhšie časové obdobie do zahraničia, AOSS vypísala nový konkurz. Zvíťazil spisovateľ a literárny kritik Jaroslav Vlínka. Nasledovala aktivita časti členov AOSS, ktorí zorganizovali petičnú akciu za revíziu tohto rozhodnutia. Aby toho nebolo dosť, po vnútorných nezrovnalostiach sa vzdal miesta predsedu Klubu nezávislých spisovateľov básnik a prekladateľ Milan Richter, ktorého nahradila prozaička a kritička Mária Bátorová, a prezident SC PEN Jozef Heriban oznámil, že začiatkom budúceho roka nebude znova kandidovať na svoju funkciu.

Celé toto turbulentné dianie len dokazuje, že spisovatelia sa dostávajú do bodu, keď bude nutné nájsť spoločné východisko alebo začať v podstate odznova. Ak, samozrejme, ostanú bokom nepodstatné spory a politické „tiežaktivity“ niektorých z nich, ktoré boli živnou pôdou pre súčasný smutný stav.

Text a foto: Maroš M. BANČEJ

Praskla novinárska bublina

Eva ZELENAYOVÁ

Kto si ešte pamätá pressklubu v Slovenskej televízii začiatkom deväťdesiatych rokov, môže porovnávať. Vtedy redaktor Peter Tóth zaútočil na premiéra Vladimíra Mečiara. Redaktor sa nepýtal, redaktor premiérovi prikazoval. V súčasnosti sme svedkami niečoho podobného v rozhlasových Sobotných dialógoch. Redaktor Branislav Dobšínský nediskutuje s hosťami relácie, on ich vyšetruje. Vo svojom živle je, ak sa mu naskytne príležitosť mať v štúdiu premiéra. Premiér po útoku na rezort diplomacie povedal, čo si o niektorých novinároch myslí – že sú špinavé protislovenské prosti-tútky. Bolo to v súvislosti s obvi-nením z predražených zákaziek súvisiacich so slovenským pred-sedníctvom v Rade EÚ. R. Fico obvinenia vníma ako cielený útok proti úspešnému slovenskému

predsedníctvu a proti ministrom zahraničných vecí Miroslavovi Lajčákovi.

Na vyjadrenie premiéra Fica okamžite zareagoval Slovenský syndikát novinárov (SSN). Ostro odsúdil výrok premiéra, považuje ho „za obzvlášť amorálny a nehanebný“. Žiada premiéra, aby sa za svoje výroky na adresu novinárov ospravedlnil, lebo „svojimi slovami nielen znevážil prácu novinárov na Slovensku, ale tiež bezprecedentne pošpinil ich česť“. Pravdepodobne vedenie syndikátu nezaregistrovalo posmešný článok na jeho adresu z prostredia denníka Sme. Aj keď práve spolupracovníci tohto denníka mali podiel na politickom zneužití syndikátu, z ktorého vyplynula strata novinárskeho majetku. Ako sa po roku 1989 asi profilovala táto novinárska organizácia, keď nespo-

kojní novinári museli požiadať o vytvorenie platformy Za pravdivý obraz Slovenska? Ak premiér dnes pociťuje tlak médií voči štátu, tak treba povedať, že fenomén protislovenskosti jestvuje v novinárskej branži už od roku 1990. Novinári

KOMENTÁR

Gembický či Füle, ktorí stáli na čele SSN dlhé roky, nikdy nedovolili národne orientovaným novinárom vytvoriť žiadnu platformu na jeho pôde. Syndikát v roku 1998 organizoval školenie novinárov na povalenie Mečiarovej vlády. Proti jeho kabinetu vydával rozličné politické vyhlásenia.

Syndikát pomohol priviesť na svet zmenu a po roku 1998 otrocky prislúhoval vládám Mikuláša Dzurindu. Mlčal, keď vyšlo najavo prepúšťanie novinárov, kritických

voči pravicovej politike. Nič neurobil ani vtedy, keď nové vedenie STV v roku 1998 vyhodilo všetkých novinárov zo zamestnania. Za absolútne pokrytecké preto možno považovať súčasné vyhlásenie syndikátu, v ktorom uvádza, že výrok premiéra považuje za „obzvlášť amorálny a nehanebný“ a že „v rámci obrany pred možným ohrozením demokracie v našej krajine je SSN pripravený chrániť každého novinára, ktorému nie je dovolené slobodne vykonávať svoje povolanie“. Nuž, práve toto vyhlásenie syndikátu možno považovať za nehanebné, pretože nič neurobil na ochranu novinárov, ktorí o to žiadali dokonca na svojom sneme.

Nikto viac nepošpinil česť novinárov, ako práve SSN svojim bezprecedentným zapojením sa do politického zápasu o moc. Proti tým politickým subjektom, ktoré stáli za vznikom slovenskej štátnosti. Vedenie syndikátu sa postaralo akurát tak o uplatnenie sa svojich funkcionárov vytvorením nezmyselnej Akadémie médií. Politikárčenie a biznis s majetkom organizácie vedenie syndikátu tak zamestnalo, že už nemalo čas starať sa o novinárov. Vytvoriť z nej stavovskú organizáciu, ktorá by sa zastala

ich práv. Naopak, svojím postojom umožnil prijať tlačový zákon, ktorý novinársky stav zlikvidoval. Dnes je v likvidácii samotná organizácia. Majetok sa minul, ale funkcionárske zvyšky ešte majú dost apetitu cítiť sa urazene a zaútočiť, keď im niekto povie pravdu. Novinárska bublina praskla.

Svoje stanovisko k premiérovým výrokmi vyjadrila aj Slovenská sekcia Asociácie európskych novinárov. Menovite Tibor Macák, Juraj Alner a Július Lőrincz. Názov inštitúcie znie síce vznešene, no za jej fasádou sa skrýva prázdny obsah. Tvoria ju pár novinárov zaoberajúcich sa projektmi, ktoré nemajú nič spoločné s médiami, skôr s biznisom. Bez viny za súčasný stav v mediálnej oblasti nie je ani vládna Smer-SD. Zo zániku posledného denníka, ktorý stál na pozíciách národno-štátnych záujmov, mal nesmiernu radosť Jozef Bednár, hovorca ministra kultúry Mareka Madariča. Na svojom blogu uviedol, že sa aspoň vyčistil mediálny trh. Áno, od slovensky orientovaných novinárov, akých od roku 1998 nevidno v nijakom verejnoprávnom médiu. Iba tie špinavé.

Pre naše slovenské deti

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Občianske združenie Pre zdravie našich detí v spolupráci so Slovenským olympijským výborom (SOV) predstavilo presne pred rokom projekt pod názvom „10 mlN“. Cieľom iniciatívy je zvýšiť pohybové aktivity mladej generácie a najmä vzbudiť záujem o pohyb. V Bratislave aktivisti združenia predostreli podporné programy, ktorých úlohou bude stimulovať školopovinnú a stredoškolskú mládež na pohyb a zdravý životný štýl. S nástupom demokracie do škôl vstúpil chorý element a to je absolútny nezáujem žiakov o telesnú výchovu. Žiaľ mnohokrát za prispenia rodičov, ktorí im pre učiteľov podpíšu ospravednenie. Situácia sa potom pre slovenské deti stáva nelichotivá.

„Na Slovensku má vyše 1,5 milióna ľudí nadváhu. Deti športujú iba minimálne a čím ďalej, tým viac vyseďávajú pred televízorom a počítačom.

Chýba väčšia motivácia detí športovať a vôbec sa hýbať. Cieľovou skupinou našich dlhodobých pohybových aktivít je zhruba šesťstotisíc detí a mládežníkov, ktorí sa hýbu minimálne,“ uviedla autorka a riaditeľka projektu Lucia Polakovičová. Súčasťou projektu je aj

POZNÁMKA

spustenie webovej stránky sporttube.sk, ktorá má slúžiť ako sociálna sieť, kde budú môcť jej návštevníci zverejňovať svoje športové a pohybové príbehy a aktivity nakrútené mobilným telefónom či kamerou. Stránka umožní jej užívateľom medzi sebou komunikovať a vzájomne sa motivovať. „Či to už budú olympijské, netradičné, alebo úplne nové športy, deti sa tu môžu prezentovať a súťažiť medzi sebou. Na stránke budú prebiehať súťaže o vecné ceny s možnosťou

hlasovania. Logom projektu i stránky je počítačová myš, sprevádzaná sloganom: Ja sa hýbem celý deň. A čo ty?“ dodala Polakovičová.

Prioritnou snahou autorov projektu je predchádzať ochoreniam srdca a ciev, podporovať prevenciu civilizačných ochorení už v mladom veku, motivovať mládež na zdravý spôsob života a zvýšiť pohybovú aktivitu chronicky chorých detí. Nemenej dôležitým cieľom je odpútanie pozornosti mládeže od nezdravého spôsobu trávenia voľného času a rôznych nástrah. Projekt vychádza z Národného programu boja proti obezite a z Národného programu rozvoja a zdravia detí.

Iniciatívu podporili už pred rokom aj futbalista Filip Šebo a tenista Dominik Hrbatý. „Som rád, že môžem byť súčasťou tohto projektu. Sám od piatich rokov trénujem

a behám, neviem si predstaviť deň bez pohybu. Projektu želim veľa úspechov, je to vynikajúci nápad,“ uviedol F. Šebo, ktorého doplnil D. Hrbatý: „Už dávnejšie som spomínal, že so športom na Slovensku to ide dole vodou. Staršia generácia odchádza a chýbajú nástupcovia. Plne podporujem tento projekt, pretože všetko sa začína u detí. Čím menej ich športuje v útlom veku, tým menej vychováme aj profesionálnych športovcov. Sú to spojené nádoby.“

Treba dodať, že na konci novembra 2016 sa v Amsterdame uskutočnila záverečná konferencia medzinárodného projektu OPEN (prevencia obezity prostredníctvom Európskej siete). Programy prevencie obezity prebiehali v Belgicku, na Cypre, vo Francúzsku, v Nemecku, Grécku, na Malte, v Holandsku, Poľsku, Portugalsku, Rumunsku, na Slovensku, v Španielsku a vo Švédsku. Mnohé z týchto programov využívali EPODE model (Ensemble Prévenons l'obesim Des Enfants/Spoločne podme zabrániť detskej obezite), ktorého cieľom je predchádzať detskej obezite tým, že poskytuje programy na lokálnej úrovni a vytvára každodenné normy zdravej výživy, aktívneho pohybu a odpočinku pre deti.

SPOZA OPONY

Keď Fidel Castro zomrel, vynorili sa mnohé spomienky a svedkovia o jeho pobyte na Slovensku. Lebo patril medzi jedinečné osobnosti. Do vtedajšieho štátu totiž nezavítal nikto taký svetoznámy – nikto, kto by bol takým symbolom. Kto si v súvislosti s tým spomenie, že pred necelými štyrmi desaťročiami, v júni 1972, sa už nehovorilo o Alexandrovi Dubčekovi a reformnom roku 1968, a preto sa sem nehrnuli zahraničné návštevy? Príchod Fidela bola udalosť. Najmä masám tu doma mal ukázať, že máme podporu symbolu epochálnej zmeny v Latinskej Amerike. Väčšina slovenskej inteligencie, najmä tej, ktorá bola v tom roku 1972 umlčovaná, považovala priam za bibliu o Fidelovi a revolučnej Kube obdivnú knihu uznávaného francúzskeho spisovateľa a filozofa Jeana Paula Sartra Uragán nad cukrom.

O revolučnosti Kuby sa nepochybovalo aj preto, lebo vtedy bola a azda dodnes je jediný malý štát, ktorý v zárodku zmaril americkú inváziu. Keď

prišiel do kín americký film *Náš človek v Havane s nezabudnuteľným Robertom Redfordom, naplno sme videli korupčný svet plný kasín, luxusných hotelov americkej mafie a verejných domov, ktorý dokázal Fidel nie-*

Kube vrchovato vráti. MUDr. František Kriegel, ktorý bol výraznou postavou reforiem v roku 1968 – a ako jediný v auguste sovietskimi unesený politik, nepodpísal „moskovský protokol“ – a tiež jeden zo štyroch poslancov vtedajšieho

kubánskych cigár, osobitne Cohiba, ktoré „vymyslel“ práve Che Guevara. Nečudo, veď bežná obľúbená cigara Romeo y Julieta stála tridsaťnásobne menej ako dnes. Vtedy sedem korún, dnes osem eur!

žil prelomovú knihu *Otvorené žily Latinskej Ameriky*. Ukazuje, ako americké koncerty drancujú celý kontinent. Tak ako aj v dnešnej globalizácii a masovej migrácii z vydrancovanej Afriky.

Fidel bol symbol aj pre masy, ktoré povinne museli vítať zahraničné delegácie. V prípade Fidela došlo k udalosti, ktorá nemá obdobu – kubánsku delegáciu viezli na autách z Bratislavy do Nitry, aby sa ňou popýšili. Dialnica ešte nebola, celý osemdesiatkilometrový úsek cesty z hlavného mesta po Zobor bol uzavretý, všetky podniky a prevádzky dostali voľno. Ulice všetkých miest a dedín po trase, o Nitre ani nehovoriac, lemovali masy nefaľšované nadšené možnosťou pozdraviť Fidela. Dnes je to priam nemysliteľné.

Prečo ľudia víтали Fidela? Lesník vo Veľkej Fatre Jarko Divok vtedajšiu atmosféru vystihol slovami: „Teší ma, že keď sme to my v roku 1968 nedokázali, je iný malý národ, ktorý sa vzoprel veľmoci.“

Kubánci sa vzopreli americkému vojenskému vpádu, Fidel sa stal symbolom. Epocha takých jedincov sa ním skončila.

Prečo bol Fidel aj u nás symbol

Dušan D. KERNÝ

len zvrhnúť, ale aj vykoreniť. Vtedy, v onom roku 1972, nemali USA sympatie. Uvalili blokádu na Kubu a viedli nemilosrdnú vojnu vo Vietname. Vietnamské mestá neváhali ničť kobercovým bombardovaním – prvým od konca druhej svetovej vojny. Vietnamskú vegetáciu likvidovali chemickými látkami, ako bol plyn Agent Orange...

Fidel bol nielen vzácny hosť, ale aj demonštráciou pre občianov, že ním nastolený režim má rešpekt. Aj keď bolo zrejme, že náš zbrojársky a iný priemysel to

parlamentu, ktorí hlasovali proti „dočasnému pobytu sovietskych vojsk v ČSSR“, bol predtým na Kube Fidelovým hlavným poradcom pre reformu zdravotníctva. Iná postava reforiem v roku 1968 a potom minister nových vlád po roku 1989 Walter Komárek bol predtým priamo poradcom chýrneho revolucionára Ernesta Che Guevaru – toho istého, o ktorom ešte dnes spieva Elán alebo sa predáva na tričkách najrozličnejšieho druhu...

Vtedy sa začala veľká, dnes vrcholiaca éra fajčenia pravých

Slovom, vtedajšia spoločnosť bola mnohorako previazaná s Kubou. Kubánsky uragán nad cukrom, nad hlavnou monoploidiou ostrova – cukrovou trstinou, odštartoval aj mnohoraký záujem o španielčinu. Tento nový vietor postavil na nohy stále silnú slovenskú hispanistiku. Vyvrcholilo to v početných prekladoch „magického realizmu“ do slovenčiny. Vladimír Oleríny, vyštudovaný právnik na Slovenskej univerzite v rokoch 1940 – 1945 a potom diplomat z okruhu Vlada Clementisa v Prahe, prelo-

JAZYK A DOROZUMIEVANIE

Slovenské terénne názvy predstavujú zdroj, ktorý sprostredkúva hodnotné informácie nielen o inojazyčných kontaktoch, ale aj o jazykových osobitostiach slovenských regiónov. S niektorými druhmi názvov sa totiž stretávame iba vo vybraných kútoch Slovenska. Na západnom Slovensku a čiastočne aj v severozápadnej časti stredného Slovenska sa stretávame s názvami utvorenými zo všeobecného podstatného mena „chríb“ s významom „vršok, pahorok“, napr. Chríb (Kostoľe), Chríby (Švrtek).

Regionálne osobitosti terénnych názvov

V súčasnej slovenčine neznáme slovo „chríb“ významovo súvisí so stredo- a východoslovenským „hrb“ (nárečovo aj „harb“, „herb“, „hərb“), napr. Hrb (Hnúšťa), Sosnový hrb (Chrasť nad Hornádmi).

Pre východnú časť východného Slovenska sú typické názvy utvorené z celoslovenského všeobecného podstatného mena „debra“ (aj „deber“, „diber“) s významom „úžľabina, roklina, výmol“, napr. Debry (Koromľa), Debričky (Mičakovce). Podstatné meno „debra“ sa v slovenskom jazykovom priestore zachovalo iba vo východoslovenských nárečiach.

Terénne názvy utvorené zo slov „ortáš“, „ortváň“, „ortovisko“ (a inak) s významom „kľčovisko“ (z maďarského „irt“ = „kľčovať“ a pod.) nachádzame najmä na východnom Slovensku, v Gemeri a vo východnom Novohrade, napr. Ortovisko (Prešov, Filakovské Kováče), Ortváne (Vyšný Čaj), Ortáš (Štítnik).

Pre stredné a čiastočne aj západné Slovensko sú charakteristické názvy utvorené zo slov „cúdenica“, „cúdenisko“ a inak (od slovesa „cúdiť“ s významom „čistiť horu, lúky, kľčovať“), ktoré sú na východnom Slovensku známe iba ako „čistiny“, napr. Cúdenica, Cúdenisko, Cúdeň. Iba na strednom Slovensku (zvlášť v Tekove, na Horehroní a v Gemeri) nachádzame terénne názvy utvorené z podstatného mena „báň/bán“ s významom „rúbanisko“, napr. Predné bane, Bániky.

Niektoré terénne názvy sa vyskytujú aj na menšom geografickom území. Ako príklad možno uviesť názvy súvisiace s maďarským „tag“ s významom „parcela, kus poľa/lánu“, ktoré sú charakteristické najmä pre územie Gemera, napr. Tag (Španie Pole), Tagy (Slavošovce).

Regionálne rozdiely však môžeme objaviť nielen vo výskyte jednotlivých slov v terénnych názvoch, ale aj v ich odlišných významoch. Napríklad slovo „hora“ (nárečovo aj „hura“, „huora“, „hvara“) sa na strednom Slovensku spája prevažne s významom „les“, napr. Dolná hora (Lovinobaňa), na západnom a východnom Slovensku s významom „kopec“, napr. Vysoká hora (Hanigovce). Krajové odlišnosti nachádzame aj v hláskosloví – porovnajme neštandardizované názvy utvorené z nárečového apelačného „hruň/hrun“ na východe Slovenska na rozdiel od „gruňov“ na ostatnom území – či v slovotvorbe – napríklad v terénnych názvoch utvorených z apelačného pomenujúceho hlbokú poľnú cestu sa najmä na strednom Slovensku uplatňuje podoba „závoz“, na východnom a západnom Slovensku prevažne „úvoz“, na Záhori aj „vývoz“.

Gabriel ROŽAI,
Katedra slovenského jazyka
a komunikácie FF UMB v Banskej
Bystrici

Stanislav MUNTÁG, riaditeľ Vydavateľstva MS o výzve zvanej kniha

Od hrebendovčiny k potrebám dneška

Zhovárал sa: Maroš M. BANČEJ – Foto: autor

Jednou z možností, ako hodnotiť rok v oblasti knižnej tvorby, je napríklad Knižný veľtrh Bibliotéka. Ako v každom fungujúcom edičnom dome aj vo Vydavateľstve MS prinesie kalendárny rok nielen celý rad nových knižných publikácií, ktoré sa na takom fóre predstavujú a ponúkajú čitateľom, ale dvanásť mesiacov znamená aj viac operatívnych i perspektívnych manažérskych výziev. O výzve lapidárne nazvanej kniha sme sa rozprávali s riaditeľom matičného edičného domu Stanislavom MUNTÁGOM.

• Aké boli uplynulé mesiace od predošlého veľtrhu Bibliotéka?

Kým vám odpoviem na túto otázku, musím pripomenúť dôležitú skutočnosť. V uplynulom roku sa zmenili niektoré externé podmienky, najmä čo sa týka grantového systému ministerstva kultúry, a to pre nás do istej miery na horšie. Prístup ku grantom je obmedzenejší, ale berieme to ako realitu. Keď to však vezmeme globálne, mali sme, myslím si, pomerne úspešný rok, aj keď s trochu menším počtom titulov ako predtým, a to aj z dôvodu, ktorý som pred chvíľou spomenul. Keď sa pozrieme ešte viac naspäť, tak rok 2015 bol úspešný, čo sa týka počtu vydaných titulov a, samozrejme, aj z hľadiska počtu predaných kníh, a teda obratu. Aký bude rok 2016, to ešte neviem povedať, pretože u nás sa všetko ukáže až v posledných mesiacoch roka, a čo sa týka účtovných výsledkov, tak sumár vidíme až niekedy v lete, keď to účtovníci všetko zráajú. Je to najmä preto, že tie pohyby v predajnosti sú v novembri a decembri dosť masívne. Napríklad v tomto roku som ešte začiatkom júna nevedel, ako sme skončili minulý rok, aj keď vzhľadom na ceny niektorých kníh je to taká doslova drobná „hrebendovčina“. Medziročný nárast bol však dosť veľký.

• Ktoré tituly z vašej produkcie boli v roku 2016 „vlajkovými loďami“ Vydavateľstva MS?

Tým, že sa zmenil systém štátnej podpory cez granty a Fond na podporu umenia vypísal výzvy s uzávierkou až v máji, bol náš prístup ku grantom obmedzený, pretože Matica slovenská bola ako žiadateľ vylúčená z pre nás kľúčových programov na podporu literatúry. Čiže len Vydavateľstvo MS ako s. r. o. sa mohlo uchádzať o päť titulov v každom podprograme.

O ČOM JE REČ

K týmto riadkom ma inšpirovala nedávna smrť kubánskeho vodcu Fidela Castra. Na premiéru mojej divadelnej hry o Clementisovi s názvom Hádička mi priniesol profesor Peter Colotka zvláštny darček: v originálnej škatuľke tri cigary, ktoré mu venoval priamo Fidel Castro. Dve som podaroval svojim priateľom – náruživým fajčiarom, a tú tretiu som si zapálil sám pri akejsi rodinnej udalosti. Takmer som sa pri tom zadusil, lebo fajčenie je jednou z mála nerestí, ktorej som v živote neholdoval. No pri onom spomínanom darčeku ma zaujali ani nie tak cigary, ale skutočnosť, že ich môj priateľ, za bývalého režimu takmer dve desaťročia slovenský premiér, dostal od Fidela.

„Bola to imponujúca osobnosť,“ zaspomínal si Peter Colotka na svoje stretnutia s kubánskym vodcom. „Prvýkrát som bol na Kube ako vedúci česko-slovenskej delegácie pri oslave piateho výročia víťazstva kubánskej revolúcie... To bolo v šesťdesiatych rokoch... Zažil som Fidela pri slávnostnom prejave na Námestí Jossé Martího v Havane, kde rečnil asi pred stotisícovým davom vyše tri hodiny. Improvizovane, bez papiera. A to bol vraj indispo-

Riaditeľ matičného vydavateľského domu Stanislav MUNTÁG na veľtrhu Bibliotéka.

novaný, keď hovoril len tak krátko, zdôrazňovali kubánski priatelia. Lepšieho rečníka som jakživ nevidel a nepočul, naši štátnici mali problém napísaný prejav prečítať, aj tak pri tom ešte koktali,“ vysvetľoval mi profesor Colotka. Fidel Castro prišiel potom aj na

nový, keď hovoril len tak krátko, zdôrazňovali kubánski priatelia. Lepšieho rečníka som jakživ nevidel a nepočul, naši štátnici mali problém napísaný prejav prečítať, aj tak pri tom ešte koktali,“ vysvetľoval mi profesor Colotka. Fidel Castro prišiel potom aj na

a zároveň v knihe podáva hádam aj prvé súborné dielo Janka Matúšku. Z trochu inej tematickej oblasti je titul Javorníky. Je to vlastne monografia pohoria, ktoré možno turisticky nepatrí k tým najatraktívnejším, ale má veľmi silné kultúrne zázemie, sú v ňom silné ľudské príbehy, napríklad drotárov, a je tam aj veľmi silné podhubie tradičnej slovenskej kultúry. V priebehu roka tiež vyšla kniha Prelom dejín, ktorá je venovaná roku 1945. Ide o kolektívnu monografiu, ktorá sa v širších súvislostiach pozerá na koniec druhej svetovej vojny a venuje sa aj niektorým čiastkovým otázkam, ako sú otázky meny či presídľovania obyvateľstva.

• Keď sa zostavuje edičný plán, musí mať riaditeľ vydavateľstva takpovediac „čuch“ na rukopisy? Akí boli vaši knižní favoriti v tomto roku?

mína však iba jedného uloveného kamzíka...

Od Fidela by som sa rád ešte vrátil k osobe profesora Petra Colotku. Plne sa stotožňujem s hodnotením, ktoré vyjadril o ňom v denníku SME národný umelec Peter Dvorský: „Colotka

Cigara od Fidela

Peter ŠTRELINGER

návštevu Česko-Slovenska. „Ukázali sme mu Bratislavu, položil veniec na Slavíne a potom som ho sprevádzal na návšteve Vysokých Tatier. Zahral som si s ním aj stolný tenis, myslel som si, že som dobrý hráč, ale zápas s Fidelom sa skončil pre mňa fiaskom,“ spomína Peter Colotka vo svojich pamätiach Vo vire času. O pamätnej Castrovej návšteve Vysokých Tatier som vedel aj od svojho spolužiaka z lesníckej školy. Ale ten bol rozhorčený, že Castro tam poľoval na kamzíky. Kubánsky vodca bol vraj neuveriteľne strelec, strieľal na zver na vzdialenosť vyše tristo metrov. Čo výstrel – to zabíjajúci kamzík! Túto skutočnosť nezamľal ani Peter Colotka, spo-

bol pre mňa človek s veľkým Č. Má vysoké morálne hodnoty a málokto z dnešných politikov ich má také ako on.“ Mój vzťah k Petrovi Colotkovi odvíja sa nielen od toho, že pochádza z Oravy a Orava je aj pre mňa srdcovou záležitosťou, aj keď sa cítim byť Liptákom. Keď som napísal a vydal román o Kukučínovi, to bolo v roku 1980, dostal som od predsedu slovenskej vlády osobný list, poďakovanie. A pozvanie na audienciu na Úrad vlády. To bola pre mňa veľká česť. A nikdy nezabudnem ani na rozhovor, ktorý sme spolu viedli, vari po prvý raz som mal možnosť ochutnať známy francúzsky koňak – Hennessy, ktorým ma premiér ponúkol. Premiér Colotka mal rád

Ten čuch by bolo dobré mať, ale nie je to všeliek, lebo existujú vydavatelia s veľmi vyvinutým takýmto „čuchom“, a napriek tomu sa popália. My sa skôr držíme istôt, a aj keď ten knižný inštinkt je dôležitý, nesnažíme sa naň priveľmi spoliehať. Čo sa favoritov týka, niektorí sa mi potvrdili, niektorí menej. Napríklad sme vydali dve knihy Gustáva Murína, ktoré boli obidve úspešné, ale tá, o ktorej sme si mysleli, že bude menej úspešná, paradoxne viac zabodovala. Čo sa týka napríklad kulinárskej literatúry, tam sme mali v niektorých prípadoch vysoké očakávania, ktoré sa nespĺnili, no a v detskej literatúre máme svojich favoritov najčastejšie, a aj tam sa niekedy netrafíme. Trebárs knihe Povesti o slovenských liečivých prameňoch a kúpeľoch od Igora Váľka sme od začiatku verili, a ona dokonca prekonalala naše očakávania.

• Určite máte svoju víziu, kam by malo Vydavateľstvo Matice slovenskej smerovať?

Pravdaže mám. Existuje veľa pomerne konkrétnych predstáv o tom, kam by sme sa mohli pohnúť ďalej. Súvisia veľmi úzko s činnosťou Matice slovenskej ako takej, keďže sme v prvom rade matičné vydavateľstvo. Vidím priestor na posun dopredu v užšej spolupráci a v synergickom efekte s rôznymi zložkami Matice, aj s tými dobrovoľnými, kde nie všetko funguje tak, ako by podľa môjho názoru mohlo. Blízka budúcnosť sa týka podľa mňa najmä národopisu, týka sa spolupráce s ďalšími zložkami MS v školskej oblasti, či už pôjde o učebnice, alebo rôzne doplnkové učebné texty. Budúcnosť knihy je totiž v strednodobom horizonte v učebniciach, a tam by sme chceli byť výraznejší, tak isto ako vo vecnej literatúre pre deti a mládež. Tam vidím veľký priestor a je to výzva pre nás a aj pre ďalších kolegov v Matici, aby sme hľadali ďalšie projekty, ako sa posunúť ďalej.

Kukučina nielen formálne. Práve jeho zásluhou dostala sa na Slovensko Kukučina socha, ktorú vytvoril slávny chorvátsky sochár Ivan Meštrovič. V Amerike bola vo vlastníctve amerických Slovákov. Bolo veľmi náročné získať na ňu devízové prostriedky. No a, samozrejme, prekážkou bolo aj to, že emigranti, ktorí sochu vlastnili, mali „pochybny politický profil“. Kukučinovu sochu objednal totiž u Meštroviča bývalý šéfredaktor Slovenských pohľadov počas prvej Slovenskej republiky Štefan Mečiar, považovaný za vojnového zločínca. O dobrodružnej „odyssei Kukučinovej sochy“ z Ameriky na Slovensko uverejnil som v Novom slove veľkú reportáž. Bronzový Kukučín od Meštroviča dnes tróni v bratislavskej Medicej záhrade. Napriek tomu, že po prevrate boli snahy obviniť a odsúdiť profesora Colotku ako jedného z predstaviteľov vládnej moci, hon na čarodejnice sa v jeho prípade skončil neúspešne. Právom. Patril totiž medzi tých politikov, ktorých sa „tvrdé komunistické jadro“, sústredené na Slovensku okolo Biľaka a Pezlára, chcelo na sklonku trvania komunistickej éry zbaviť. Bolo to v období po návšteve Gorbačova v roku 1987, keď za záhadných okolností zomrel napríklad šéfredaktor Pravdy Bohuš Trávníček.

Bavorské ultimátum migrantom – integrácia alebo odchod Hviezdny čas nemeckých konzervatívcov

Dušan D. KERNÝ – Foto: internet

Urobiť poriadok v čase neporiadku a neistôt – to je cieľ dlhoročnej bavorskej vládnej strany Kresťansko-sociálnej únie CSU. Toto predsavzatie dalo aj názov novému programu strany Poriadok (Die Ordnung). Strana viac ako pol storočia nepretržite vládne v desaťmilionovom Bavorsku.

Táto veľmi vplyvná stopäťdesiat-tisícová strana pôsobí v Bavorsku, nepôsobí v ostatných pätnástich spolkových krajinách nemeckej federácie. CSU je vždy súčasťou nemeckých federálnych vládnych koalícií či už za osemdesiat rokov pôsobenia kancelára H. Kohla, alebo za posledných jedenásť rokov vlády kancelárky A. Merkelovej zo sesterskej Kresťansko-demokratickej únie CDU. Program nemeckých konzervatívcov je pozoruhodný v európskom meradle, a nie je bez podnetov aj pre slovenský politický život.

NOVÝ PORIADOK

Nový základný program nazval predseda strany H. Seehofer „hviezdnou hodinou CSU“, pretože jasne ukazuje, ako treba chápať vládu – výlučne ako „službu pre štát a pre ľudí v našom štáte; spoločnosť zažíva obrovské zmeny, a preto treba poriadok v ére neporiadku“. Pojem die Ordnung znamená jednak upratať, a tiež dať veciam systém. Podľa predsedu CSU je Ordnung – Poriadok – kolektívne dielo, pripravovalo sa dva roky a stotožnili sa s ním členovia strany na všetkých úrovniach.

Prevratné zmeny spoločnosti a podmienok, v ktorých sa ocitla, spôsobuje najmä digitalizácia, vojny, islamský teror, globalizácia a migračné vlny. Preto v čase nepokoja, v časoch neporiadku je úlohou politiky dať odpovede a východiská – to nový základný program Die Ordnung aj robí. CSU sa ním hlási k základným hodnotám (zentralen Werte) svojej politiky. Je to primknutie sa k vedúcej kultúre (die Leitkultur) a odmietnutie multikultúrnosti a multikultúrnej bezbrehosti. CSU je jednoznačne za sociálne trhovú

Kancelárku Merkelovú s predsedom CSU Seehoferom vidieť za jedným stolom čoraz zriedkavejšie...

ekonomiku, za spravodlivé spoločenské usporiadanie, ktoré umožňuje všetkým rovnaké podmienky prístupu k blahobytu, k dobrému životu, je za spoločenský, kultúrny, ekonomický a sociálny poriadok, za štátny a právny poriadok a mierový a bezpečnostný poriadok. Program Poriadok ich definuje.

Pokiaľ ide o sociálny poriadok, jeho základnou črtou je to, že „ľudská dôstojnosť a ochrana ľudského života je na prvom mieste, a to či už ide o nenarodený život, alebo dôstojné úmrtie v starobe“. Prihlásenie sa k sociálnej trhovej ekonomike je dôležité aj preto, že program CSU ako prvý v podobnej európskej strane usilujúcej sa o moderný konzervatizmus hovorí o tom, čo treba odstrániť, resp. čo treba urobiť. Predovšetkým globalizáciu treba regulovať. Doteraz spôsobovala zadlžovanie a nerovnosti v príjmoch; narastajúcimi rozdielmi v príjmoch sa treba vážne zaoberať. Ekonomika by mala zabezpečiť, aby

ten, kto pracuje, mohol zo svojho platu aj vyžiť, a to sa týka i dôchodcov. CSU dokonca požaduje, aby práca bola v súlade s potrebami rodiny. Pokiaľ ide o zdravie, nielenže nesmie byť závislé od príjmu, ale musí byť celoplošne zabezpečené.

SÚDRŽNOSŤ A DÔVERA

Program budúcej CSU určuje, čo je „naš obraz života, že je o. i. založený na súdržnosti manželstva a rodiny, vzdelaní a identite, na novej férovosti, spravodlivosti v práci a jej udržateľnosti tak, aby každý mohol mať úžitok z modernizácie“. Program je za silný štát, za vybudovanie novej dôvery občana v štát a novej dôvery spoločnosti k štátu i medzi ľuďmi navzájom.

Desaťmilionové Bavorsko je jednou z najväčších ekonomík v Európe. Podľa hrubého národného dôchodku je na siedmom mieste. Nejde teda len o program budúcej CSU, ale aj o to, ako si CSU predstavuje svoje pôsobenie v Európe.

Program hovorí o migrácii, hovorí v množnom čísle. Migračné vlny sú súčasťou obrovských zmien, ako aj jedným zo zdrojov nepokoja, neporiadku, neuspokojenosti vecí. Preto sa komplexu otázok s tým spojených týka celá kapitola programu Die Ordnung, ktorá sa zaoberá rozličnými otázkami spoločenskej súdržnosti. Spoločenská súdržnosť má posilniť spoločnosť a vedúca kultúra (die Leitkultur) je základom na integráciu spoločnosti, na vytvorenie domova a spoločnej identity domova. A na spoločnú identitu je potrebná spoločenská zhoda.

Podrobne sa program zaoberá modernou otvorenou spoločnosťou a slobodným demokratickým poriadkom. Veľmi jednoznačne hovorí, čo musí každý v štáte rešpektovať. Proklamuje, že politický islam do Nemecka nepatrí – a nielen to, vyhlasuje, že kto neuznáva západné hodnoty, právny systém, kresťanský charakter krajiny a rovnoprávnosť muža a ženy, alebo ten, kto chce otvorenú spoločnosť kresťanských hodnôt, ku ktorým patrí tolerancia a rešpektovanie iných náboženstiev a iného svetozhľadového pohľadu, nemá v spoločnosti miesto. Inými slovami musí z Nemecka odísť. Podľa programu CSU islam sa musí prispôbiť, pretože náboženské presvedčenie nemôže nahradiť ani právny poriadok, ani štátnu moc a ani školstvo.

POSTAVENIE MIGRANTOV

Program sa vyjadruje aj k toľko i na Slovensku diskutovanej otázke migrantov. CSU a jej predseda H. Seehofer sa kriticky postavili proti politike kancelárky A. Merkelovej. Program CSU konštatuje, že migrácia musí mať svoje pravidlá, pretože spoločnosť nezvládne integrovať neobmedzený počet ľudí z iných kultúr, migrácia nesmie preťažiť ani spoločnosť samotnú a ani sociálne programy štátu, migranti sa musia vyberať jednak podľa kvalifikácie a jednak podľa potrieb ekonomiky. Ochrana prenasledovaných musí sice obsahovať nevyhnutnú pomoc, ale tá musí byť časovo ohraničená, a ten, kto chce zostať, musí sa prispôbiť. Zjednodušene: migranti sa musia integrovať alebo odísť!

Podľa európskych odborníkov máme piaty najlepší rozpočet v eurozóne Nižšie dane kompenzujú vyššie odvody

Róbert HÖLCZ

Štátny rozpočet ako najdôležitejší finančný plán krajiny schválili poslanci parlamentu bez vážnejších pripomienok a kritiky. Napokon ani nebolo veľmi čo kritizovať, keďže podľa vyjadrenia Európskej komisie je náš rozpočet spolu s nemeckým, estónskym, luxemburským a holandským v päťici tých najlepších v eurozóne. Na posúdenie tejto komisie sme ho predložili v súlade s pravidlami Paktu stability a rastu, ktorý určuje rozpočtové mantinely.

Toto hodnotenie je veľmi dôležité pre zahraničných investorov, ktorí nakupujú naše štátne dlhopisy, a napokon aj pre svetové ratingové agentúry, ktoré posudzujú schopnosť našej ekonomiky požíčať peniaze včas splácať.

V EÚ zatiaľ nefunguje spoločná fiškálna politika, máme rozdielne daňové sadzby a výpočty základov dane, nevieme sa dohodnúť na spoločnom dlhopise, a keďže neexistuje ani spoločné ministerstvo financií, ostáva Európskej komisii jediná právomoc vo fiškálnej oblasti – a tou je vydávanie stanoviska k zaslaným národným rozpočtom na príslušný kalendárny rok. Pre poriadok vecí si pripomeňme, že na rok 2017 sa v rozpočte Únie počíta s vyššími rozpočtovými záväzkami o jedno percento oproti roku 2016, ktorý bol v histórii najvyšší aj preto, že viac peňazí chce EÚ poskytnúť na podporu hospodárskeho rastu, tvorbu pracovných miest a riešenie migračnej krízy. Keďže Veľká Británia je ešte stále členskou krajinou Únie, naďalej sa počíta v rozpočte na budúci rok s jej príspevkami

SKRESÁVANIE DLHU

Štátny rozpočet na budúci rok charakterizuje ďalšie znižovanie rozpočtového schodku – na 1,29 percenta k HDP. Viac do rozpočtu zaplatia pod-

niky z regulovaných odvetví, kam patria energetika, poisťovníctvo, telekomunikácie, poštové služby a pod. Bude to 167 miliónov eur. Naďalej ostáva v platnosti sadzba 0,2 percenta z aktív bankového sektora, čo do rozpočtu prinesie príjem takmer 49 miliónov eur, a novozavedené odvody z neživotného poistenia na nové zmluvy prinesú takmer 56 miliónov eur. Súčet týchto odvodových príjmov bude určite vyšší ako pokles príjmov z daní právnických osôb z doterajších 22 percent na 21 percent a zvýšením paušálnych výdavkov pre živnostníkov, čo spolu oberie štátny rozpočet o necelých 160 miliónov eur.

ZADNÉ DVIERKA

Už v prvom komentári prijatého zákona o štátnom rozpočte sme upozornili, že vláda si ponecháva zadné dvierka vytváraním bližšie nešpecifikovanej vládnej rezervy vo výške sto miliónov eur. Zrejme ňou chce pokrývať možné neočakávané domáce výpadky v rozpočte, ale aj ešte netušený dosah brexitu či budúcej hospodárskej politiky amerického prezidenta. Predpokladá sa výraznejší americký ekonomický rast, s čím podľa všetkého bude spojený aj vyšší príliv kapitálu z celého sveta do USA s následným zvýše-

ním inflácie, úrokových sadzieb a tiež hodnoty amerického dolára. Keďže medzinárodný obchod sa väčšinou realizuje v dolároch i tretina svetového dlhu je emitovaná v dolároch, to všetko môže ovplyvniť dosť ambiciózne zostavený slovenský štátny rozpočet na budúci rok s výhľadom, že v roku 2019 budeme mať prvý raz v histórii plusové saldo 0,16 percenta k HDP a takisto prvý raz v histórii klesne deficit verejného dlhu k HDP pod päťdesiat percent.

Podľa vyjadrenia koalíčných a opozičných politikov sa rozpočet pokladá za kompromisný, pretože sa počíta so zvyšovaním miezd zamestnancov štátnej i verejnej správy, s vyššími príjmami pre živnostníkov v prípade, že mesačne v hrubom zarobia viac ako tisíc eur. Spokojnejší zrejme budú aj dôchodcovia, ktorí namiesto zvýšenia dôchodku o 1,30 eura mesačne podľa doteraz platného valorizačného mechanizmu dostanú od nového roka viac o 8,20 eura. Určite nespokojní budú zamestnanci s vyššími príjmami, keďže sa rušia maximálne vymeriavacie základy pre sociálne odvody a takisto sa ruší strop pre zdravotné odvody. Treba však povedať, že podnikateľom s vyplácanými dividendami sa tie budú od

roku 2017 zdaňovať vo výške sedem percent, doteraz z nich platili 14-percentné zdravotné odvody.

VÝKONNEJŠIA EKONOMIKA

Schválený štátny rozpočet sa opiera o predpoklad 3,5-percentného rastu HDP, tiež zamestnanosti o 1,5 percenta, čo predstavuje asi tridsaťštyritisíc nových pracovných miest s priemernými platmi okolo 940 eur. Z rezortov najlepšie obišlo školstvo, ktorého rozpočet sa zvyšuje o tristo miliónov eur v porovnaní s rokom 2016, v čom je započítané aj zvyšovanie platiev o šesť percent od 1. 9. 2017. V inej pozícii je zdravotnícky rezort, ktorého rozpočet sa znižuje o deväťdesiat miliónov eur. Rozpočet ministerstva obrany je o 12,4 percenta vyšší, čo predstavuje 1,19 percenta HDP, a tak naďalej zaostávame s financovaním armády za požadovanými dvoma percentami HDP. Rezort ministerstva kultúry, súčasťou ktorého je aj rozpočet Maticy slovenskej, dostane oproti tomuto roku o dvadsať percent viac. Matica slovenská má odsúhlasený rozpočet na rovnakej úrovni ako vlni – t. j. 1 494 500 eur – s možnosťou jeho zvýšenia v závislosti od pripravovaných aj schválených projektov rôznych matičných podujatí a akcií.

NA OKRAJ

Sprievodným znakom globalizovanej ekonomiky sú finančná, dlhopisová, akciová či realitná kríza. Vždy sú spojené s peniazmi, ktorých hodnotu po zrušení zlatého štandardu už neurčuje trhový mechanizmus, ale skôr subjektívne, a teda aj špekulatívne rozhodovanie regulačných orgánov a najmä centrálnych bánk, s menami ktorých sa v globalizovanej ekonomike najviac obchoduje. Svet sa v podstate nachádza v špinavej menovej vojne, ktorú pravidlá určujú predovšetkým centrálna banka v USA, Japonsku, Číne a EÚ. „Bojujú“ medzi sebou menovými kurzmi, čím dochádza k erózii globálneho monetárneho systému.

Zlé peniaze

Terajšie peniaze sú zlé. Ani ich obrovská masa nedokáže zvýšiť infláciu, keďže sa neprelievajú do reálnej ekonomiky, ale skôr do nákupu cenných papierov a vyplácania doteraz nerozdelených dividend či výstavby nehnuteľností. Lenže pri terajších nízkych úrokových sadzbách sa prestáva sledovať ich návratnosť, pritom ceny nehnuteľností sa stále zvyšujú, čo je živná pôda budúcej realitnej krízy. Jediným úspechom terajšej politiky centrálnych bánk sú lacné peniaze na odblokovanie zamrznutých úverov a možnosť pre komerčné banky získať toľko požadovanú lacnú likviditu. A tak sa čoraz častejšie vynára otázka, čo si počať so zlými peniazmi, keď čínska ekonomika spomaľuje, klesajú ceny energetických komodít i akciových indexov? Takže na obzore je nielen realitná kríza, ale tiež emisná, a podľa všetkého aj ďalšie...

Funkčná náplň Európskej centrálnej banky je rovnaká, ako majú ostatné centrálna banka, len s tým rozdielom, že dosah uplatňovania jej menových nástrojov sa týka všetkých členských štátov eurozóny. Fungovanie spoločnej bankovej únie je nedokončený proces. Platí to aj pre neexistujúcu spoločnú fiškálnu politiku. Preto sa euro pokladá za menu, ktorá sa narodila s vrodenuou chybou. Funkcionári Únie preto hľadajú spôsob, ako posilniť európsku menovú a bankovú úniu prenesením rizika vzniku krízy viac z pliec štátov a ich štátnych rozpočtov na súkromných majiteľov komerčných bánk, čo bol aj jeden z dôvodov už prijatého opatrenia na zvýšenie vlastného kapitálu a imania ich peňažných domov. Samozrejme, aj ECB nalievala lacné peniaze na vyprahnuté účty jej podriadených komerčných bánk, a zrejme v tom bude ďalej pokračovať. Doteraz emitované peniaze sa tým devalvujú klesajúcimi úrokmami všetkých držiteľov peňažných aktív, dôsledkom čoho je pokles cien ropy a nárast cien nehnuteľností.

Dočasne voľné peniaze od občanov komerčné banky nepotrebnujú, a keď, tak za úrok pod jedno percento, samozrejme, pri viacročnej viazanosti. K rastu reálnej ekonomiky však nedochádza, keďže niet do čoho investovať, ceny tovarov a služieb v priemere stagnujú a všetci sa právom obávame, kto iný, ak nie eurozónoví daňovní poplatníci zaplatia náklady migračnej krízy? Potvrdením je aj najvyšší rozpočet EÚ na budúci rok, ktorého prioritou sú popri vytváraní nových pracovných miest aj migračné náklady.

Róbert HÖLCZ

BESEDNICA

Do istého východoslovenského mestečka pred pár rokmi zavítal známy zahraničný umelec. Údaje sa tam rozhodol pátrať po svojich koreňoch. Pochopiteľne, prijal ho i miestny primátor. V rozhovore sa hosť zmenil o svojej záľube v esperante – rád by sa vraj v tomto jazyku porozprával s niekým z miestnych. Prvý muž mesta sa s hanbou priznal, že nevie o nikom takom, ale keď príde nabudúce...

Ako sa vyzuť z Dalajlámu

Hneď na druhý deň poslal po Miša. Mišo je priam renesančná postava, vyzná sa vo všetkom. Založil hasičský zbor, režíruje ochotnícke divadlo, futbalisti pod jeho taktovkou postúpili o súťaž vyššie, ženičky zasvätili do paličkovania čipky, popritom rediguje miestny plátok, „jeho“ mažoretky už účinkujú aj po susedných okresoch... A kým ostatní chlapi bezcieľne vyseďávajú v krčme, Mišo ako horlivý ornitológ sedí na kukučkiných vajciach a pripravuje si pritom srdcovú pohrebnú rozlúčku. Nuž prečo by mu mal spôsobiť problém nejaký umelý jazyk?

Už čoskoro sa ukázalo, že primátor sa v Mišovi ani tentoraz nesklamal. Ani nie po roku bolo o tunajších esperantistoch dokonca počuť aj v zahraničí. No a šéflingvisti čoraz častejšie cestovali do sveta na rôzne semináre a veľkolepé kongresy. Okrem iného k čínskemu múru, vlni pod Machu Picchu a tohto leta až hen do staroslávnej Nitry.

Má to však jeden háčik: Mišo je natoľko vyťažovaný, že sám sa naučil v esperante len jeden výraz: *mi konsentas* – akože súhlasí. Kým počas rokovania pozorne sleduje vystupujúcich, aby z ich gestikulácie ako-tak odhadol, o čom je asi reč, v kuloárnych diskusiách to už býva oveľa horšie. A tak sa uprene díva do očí diskutujúceho a semtam prikývne so svojim „*mi konsentas*“.

Môže však nastať oveľa kritičnejší okamih, pri ktorom sa kľbko kolegov obráti priamo naňho, nech už konečne nahlas prejaví vlastný názor. A čo potom?

Nuž, nebol by náš Mišo polyhistorom, keby sa nepripravil aj na najchúlostivejšiu situáciu. Slávne pozdvihne svoj zrak nahor a polohlasne začne odriekať: „*Patro nia, kiu estas en la ĉielo, sankta estu via nomo...*“ Otče náš, ktorý si na nebesiach, posväť sa meno tvoje... Kolegovia pochopia, že nadišla chvíľa jeho najintimnejšieho súkromia a radšej sa nenápadne vzdialia.

Prečo o tom vlastne píšem? Kverulanti, ktorí už nejaký čas rýpu do pána prezidenta, že obral Slovensko o ťažké milióny tým, že sa stretol s dalajlámom, by vraj tiež mali pochopiť, že išlo o jeho najintimnejšie súkromie. Istá komentárka SME zaslala ešte ďalej – vyrukovala so zaručenými informáciami o tom, že Čiňania u nás vôbec nehodlali investovať. Ani len euro, a nielo akési milióny.

Nuž, pripadá mi to ako ten bosý a nahý, čo celý fialový od zimy zúfalo klopal na nebeskú bránu. Na zemi zmrzol – po tom, ako predal nohavice, sventer, kabát, ba i teplé topánky. Tiež vraj získal dôverné informácie, že zima určite nepríde. Ale prišla...!

Ján GREŠ

Do servisu ideme s autom tri aj štyrikrát ročne, ale o svoje zdravie dlhodobo nedbáme Uprednostňujeme častejšie tradičnú stravu predkov

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: autorka

Prof. MUDr. Peter MLKVÝ, CSc., dlhodobo pracuje v Onkologickom ústave sv. Alžbety v Bratislave. Päť rokov zastával funkciu hlavného odborníka pre odbor gastroenterológie pri MZ SR, štyri roky bol prezidentom a v súčasnosti je viceprezidentom Slovenskej gastroenterologickej spoločnosti. Absolvoval viacročný klinický a experimentálny výskumný pobyt v londýnskej University College, ako aj v Gastroenterologickom centre Kuvajtskej univerzity. Profesor P. MLKVÝ však nie je len špičkový odborník vo svojom odbore, ale aj vnímavý občan spoločenských procesov. A svoj záujem o ne praktizuje v občianskom združení Rastic, ktorého je predsedom.

• **Gastroenterológ nie je veľmi frekventovaný pojem. Ako by ste ho priblížili laikom?**

Gastroenterológia je jeden z najpopulárnejších a najrýchlejšie sa vyvíjajúcich medicínskych odborov. Zaoberá sa ochoreniami tráviacej trubice, ako aj pečene, žlčových ciest a pankreasu. Diagnostika a liečba sú v súčasnosti úplne inde ako na začiatku mojej praxe. Na tráviaci trakt reagujeme citlivo a ak dobre nefunguje, človek to takmer okamžite pocíti.

• **Za ostatných päťdesiat rokov sa rapidne zmenilo zloženie stravy. Pribudlo množstvo konzervantov, v poľnohospodárstve sa vo veľkom využíva chémia, čo sa odzrkadľuje v potravinovom reťazci. Aký to má vplyv na zdravie ľudí?**

Stravovacie zvyky sa za posledných tridsať rokov zmenili viac ako za posledných dvesto rokov. Konzumujeme stravu, ktorej zloženie nepoznáme. Pribudlo nielen množstvo konzervantov v potravinách, ale aj pesticidy v rastlinnej zložke a hormóny i antibiotiká v živočíšnej zložke. Evidujeme množstvo potravinových alergií, nešpecifických zápalových črevných ochorení, onkologických a kardiovaskulárnych chorôb.

• **O alkohole už pred tridsiatimi rokmi vo výskumnom ústave vyznivy ľudu tvrdili, že je jedinou potravou blahodarné pôsobiacou na cievy. Odbúrava z nich masť, a tým zabraňuje ateroskleróze. Je to tak?**

Všeobecne je známy antioxidant resveratrol prítomný najmä v červenej, ale aj v tokajskom víne. Okrem iného priaznivo ovplyvňuje bielkovinu regulujúcu starnutie. Mužom stačia dve a ženám dokonca len jedno deci vždy spolu s jedlom, lebo víno znižuje aj hladinu cukru.

• **Slovensko je na prvom mieste vo výskyte karcinómu hrubého čreva u mužov a na druhom u žien. Je to len následok nesprávneho stravovania?**

Čiastočne áno. Zvýšené riziko vzniku kolorektálneho karcinómu predstavujú novšie stredo-európske stravovacie návyky. No za uvedené prvenstvo je zodpovedná aj neschopnosť organizačného zvládnutia národného skriningového programu v Slovenskej republike. Sme jednou z mála krajín Európy, v ktorej absentuje tento národný skriningový program. Aj vo výskyte niektorých iných onkologických ochorení je Slovensko na tom pomerne zle.

• **Ako si medicína dokáže poradiť s negatívnymi vplyvmi stravovania?**

Je to otázka širokej osvety a organizácie informačnej kampane vedenej naprieč viacerými medicínskymi odborníkmi. Mala by byť podaná populárnou formou s jasným posolstvom. Ide o celospoločenskú záležitosť na vládnej aj medzinárodnej úrovni.

• **Čo máme robiť, aby sme sa nestali vašimi pacientmi?**

Uf! Treba si zvoliť zdravý stravovací štýl s čerstvými potravinami, veľa vláknin v strave, aktívne športovať, napríklad denne prejsť pešo päť až šesť kilometrov, vyhýbať sa obezite... Odporúčam absolvovať pravidelné kardiologické, urologické, gastroenterologické, gynekologické... preventívne

Profesor MUDr. Peter MLKVÝ, CSc., je medicínsky expert, ale aj predseda o. z. Rastic.

prehliadky. Viete, človek ide s autom do servisu tri až štyrikrát ročne a na seba často zabúda. Dlhé roky. V prípade klinických ťažkostí netreba návštevu u lekára odkladať.

• **Úroveň zdravotníctva je stále predmetom kritiky. Ako by ste ju charakterizovali v súčasnosti?**

Myslím si, že dvadsaťpäť rokov je dosť na to, aby sme mohli urobiť nejakú bilanciu. Katastrofálne je, že za štvrtstoročie, s výnimkou malej nemocnice ministerstva vnútra so sto desiatimi lôžkami, sa na Slovensku nepostavila ani jedna relevantná väčšia nemocnica. Základná starostlivosť na úrovni praktických lekárov alebo špecialistov v teréne je dobrá a porovnateľná s Európou. Nemocničná je však na podpriemernej úrovni. Chýbajú nám špičkové zariadenia, najmä univerzitného charakteru. Súčasné sú tak zle vybavené, že je tam hanba ísť.

• **Takže bola chyba, že sa Rázsochy v Bratislave nepostavili?**

Samozrejme, tie už mali byť dávno hotové. Takisto treba postaviť nie jednu, ale tri univerzitné nemocnice, a to v Bratislave, v Martine a v Košiciach. Mali by byť prístrojovo a priestorovo vybavené na európskej úrovni so zabezpečením pregraduálneho a postgraduálneho vzdelávania a výskumu. Samozrejmosťou by mali byť univerzitné kampusy pre študentov. Čo sa týka financovania výstavby univerzitných nemocníc, stále sa opakuje mantra, že nie sú peniaze. No, keby aj neboli, nemocnice možno postaviť i vo forme štátnych dlhopisov.

• **Poznáte zahraničné pracoviská, ako v porovnaní s nimi hodnotíte to naše?**

Onkologický ústav sv. Alžbety je na slovenské pomery slušne vybavená, fungujúca nemocnica aj napriek určitým priestorovým problémom. Vidno v nej poctivú prácu a konti-

nuálne zlepšovanie. Je to dlhá, ale správna cesta, ktorá vedie k zlepšovaniu zdravotnej starostlivosti. Nemocnicu pacienti v hodnoteniach dlhodobo zaradujú do najlepšej päťky nemocníc SR.

• **Existuje názor, že na zdravotníctve by sme mohli dokonca zarábať. Že máme špičkových odborníkov a ak by sme mali dobre vybavené pracoviská, mohli by sa stať vyhľadávanými zahraničnou klientelou.**

Určite áno, pozitívnym príkladom investovania do vedy a klinických výskumov je Španielsko. Pred päťnástimi až dvadsiatimi rokmi výrazne investovalo do zdravotníctva, do klinického výskumu, vybavenia nemocníc a v súčasnosti je ich gastroenterológia a hepatológia špičkou vo svete, kam chodia na stáže mladí odborníci z celého sveta.

• **Ste Bratislavčan, ako sa vám žije v hlavnom meste nášho štátu?**

Detstvo som prežil na Patrónke, ktorá mala v tom čase vidiecku atmosféru. V Bratislave som prežil väčšinu života a mám ju rád. Bohužiaľ, za posledné desaťročia je taká zanedbaná, že sa za ňu hanbím. Jej akútne problémy sú špina, posprejované budovy, parkovanie na chodníkoch a bilbordy.

• **Ste nielen špičkový odborník vo svojom odbore, no zaujimate sa aj o veci verejné. Publikujete, ste predsedom o. z. Rastic. Prečo to robíte?**

Som zvedavý človek, neuspokojuje ma to, čo je v médiách a knihách. Už dávnejšie sme sa skupina intelektuálov pravidelne stretávali a po nejakých rokoch sa rozhodli, že naša činnosť by mala dostať oficiálny charakter. Pri hľadani názvu sme zistili, že knieža Rastislav bol v osemdesiatich percentách súdobých autorov nazývaný

ako Rastic. Aby sme napravili tento historický omyl, prijali sme názov Rastic – pravé meno kniežaťa Rastislava. Sme dobrovoľné, neziskové združenie, ktoré podporuje kontinuálny výskum dejín Slovákov od najstarších čias až po dnešok. Podporuje slobodu prejavu, akýkoľvek pozitívny vývoj kultúry, vedy, výskumu a vyjadrovanie sa k aktuálnemu daniu na Slovensku. Samozrejme, je to podpora na morálnej a etickej úrovni, keďže nedisponujeme žiadnymi finančnými prostriedkami.

• **Čo vás práve trápí?**

Že za posledných pár mesiacov sme médiami takmer denne bičovaní témami ako fašizmus a nacizmus, pričom človek má pocit, ako keby Slovensko spôsobilo druhú svetovú vojnu. Zaujímavé je, že keď to porovnávam s inými štátmi, trebárs so susediacimi, tak tam taká situácia nie je. Trápi ma, že akékoľvek iné názory, čo pritom nikoho neurážajú, sa najprv prezentujú ako kontroverzné, neskôr sú ich nositelia označovaní za extrémistov. Že akýkoľvek iný názor, než oficiálne prezentovaný, je odsudzovaný a môže byť dokonca trestne stíhaný. Pomaly očakávam reprízu smutne slávneho propagandistického filmu z osemdesiatych rokov Kríž v osídľach moci...

• **Nedávno vaše združenie vyšlo s výzvou za vojenskú neutralitu Slovenskej republiky. Adresovali ste ju najvyšším ústavným činiteľom. Akú mala odozvu?**

Podpisalo ju vyše stopäťdesiat osobností verejného života, dostali sme množstvo podporných listov. Z úradu vlády nám oznámili, že sa našim podnetom budú zaoberať.

• **Vladimír Mečiar v rozhovore pre SNN povedal, že už v roku 1993 predložil návrh na neutralitu Slovenska obom veľmociam – Spojeným štátom aj Rusku. Ani jedna nemala záujem garantovať Slovensku neutralitu. Naša krajina má v Európe geostrategické miesto. Myslite si, že môže nastať situácia, keď Rusko alebo USA zmenia názor?**

V každom prípade sa o to musíme pokúšať. Práve naša poloha nás predurčuje na to, aby sme sa o to usilovali. Lebo spolu so Švajčiarskom a s Rakúskom môžeme vytvoriť pásmo pokoja a mieru v strednej Európe. Nakoniec nás k tomu predurčuje aj naša mentalita.

• **Globálna politika vnucuje ľudstvu témy, ktoré sú nezlučiteľné s prirodzeným rozvojom. Naopak, narušujú ho a dokonca vidno, že cieľom je rozpad vitálnych štruktúr štátu. Či ide o gender ideológiu alebo migráciu celých národov. Ako sa na to pozeráte?**

Násilným spôsobom vnucovaná gender ideológia je z celosvetového pohľadu absolútne neprijateľná. Môže uspieť v niektorých uzavretých spoločnostiach. Pokiaľ ide o migráciu, človek má pocit, že ide o organizovanú, riadenú činnosť. Akoby šlo o import množstva trójskych koní do Európy so schovanými posádkami čakajúcimi na povel, na začatie útoku, pričom cieľom je dobytie a zničenie kresťanskej Európy. Niekoľko rokov som žil a pracoval v moslimskej krajine, takže viem, o čom hovorím. V Európe sa v súčasnosti vytvárajú určité ochranné mechanizmy, no v podstate každý štát či národ bude odkázaný sám na seba. Situácia sa v poslednom čase rýchlo vyvíja a je otázne, čo bude s EÚ v jej dnešnej podobe po kľúčových voľbách vo Francúzsku a v Nemecku v budúcom roku.

• **Len aby nebolo neskoro...**

Myslím si, že už je. Ale staré oravské príslovie hovorí, že ešte nikdy nebolo tak, aby nebolo nijako..

Návrat k poslednej rozlúčke s niekdajším prezidentom M. Kováčom

Vytvárali falošnú mienku o Slovensku

Od Dariny VERGESOVEJ, našej spolupracovníčky v Nemecku – Foto: TASR, teraz.sk

Atmosféra, ktorá sprevádzala skon Michala Kováča a poslednú rozlúčku s ním, pripomenula časy sústredenej nenávisťnej kampane proti Vladimírovi Mečiarovi počas jeho aktívneho pôsobenia v politike. Kováč bol ten údajne jediný statočný ústavný činiteľ a bojovník za demokratické hodnoty, keď „sa zvädzal bezohľadný a doslova surový zápas o vnútorný charakter a budúcnosť Slovenskej republiky“. Tak M. Kováča ospevoval súčasný prezident a rovnako ho vebili tí, čo s ním spolupracovali po rozchode s Mečiarom. Z Kováča urobili demokrata s nadľudskými vlastnosťami a z Mečiarom priam zločinca. Jediný Gašparovič našiel odvahu mať výhrady voči Kováčovi. Myslel tým na ohováranie Slovenska počas výkonu funkcie hlavy štátu.

Pohreb ukázal, že sily, ktoré za Kováča podkopávali štát a vyvolávali trenice, sú stále živé. Je a zostane svetovou raritou, keď terajší prezident v svätostánku, teda v Dóme sv. Martina počas oficiálneho programu štátneho pohrebu, vyhrabáva to, čo sa mu hodí, žľčovite a nenávisťne rozducháva vášne, vyvoláva napätie v spoločnosti či jej polarizáciu.

■ ZLODUCH MEČIAR

„Nemôžeme – nikto z nás, ktorí sme zodpovední za správu vecí verejných – považovať zločiny mečiarizmu za minulosť, ktorej radšej treba dať pokoj...“, zaznelo v katedrále. Za Kiskom neostával ani niekdajší Kováčov poradca, inak odborník na destabilizáciu štátov a farebné revolúcie Pavol Demeš.

Zo slovenských dejín nikto nikdy nevymaže, že hlavným projektantom pri kladení základov suverénneho Slovenska bol trojnásobný premiér Vladimír Mečiar, a to vďaka jeho razantnosti, štátnickej rozvahe a prezieravosti. Na Kováčovom pohrebe Mečiar nebol vítaný. Ako vtedajší premiér mohol byť na základe protokolu medzi hosťami pohrebu. Keďže Kováčova rodina oficiálne Mečiarovi neoznámila termín konania pohrebu, dala podľa protokolárnych pravidiel najavo, že si jeho účasť neželá. Trúchlenie za Kováčom, keď podľa slovenských médií „celé Slovensko plakalo“, vymenil za „pobyt na svojom ranči“ medzi svojimi ovečkami. Naozaj však plakalo celé Slovensko? Bezpochyby úprimne trúchľilo príbuzenstvo, politici a propagandisti predviedli svoje roly v trúchlohre a bežní Slováci, čo často treli biedu, kým Kováč si hovel v prezidentských pôžitkoch, zrejme zvažovali, koľko asi stál ten pompézny pohreb a kto ho zaplatí?

■ PRVÝ & DRUHÝ...

Kováč zastával úrad prezidenta od 2. marca 1993 do 2. marca 1998. V médiách sa všade do zvonovania

hovorilo, že bol prvým prezidentom Slovenskej republiky. Kováč mohol byť len druhým prezidentom Slovenskej republiky. Prvým prezidentom

proti Slovensku sa v tom čase pričínala opozícia i prezident Michal Kováč. Príkladov by sa našlo na jednu objemnú knihu. Na dokreslenie uvediem len prí-

Katedrála sv. Martina sa počas poslednej rozlúčky s M. KOVÁČOM zmenila na politickú arénu.

bol Dr. Jozef Tiso v rokoch 1939 až 1945. Toto nezmenia ani prekrúcači slovenských dejín, aj keď sa o to usilujú! Napokon sám to verejne vyhlásil exprezident v relácii RTVS Gen.

Michal Kováč krátko po zvolení za prezidenta opustil tých, čo ho podporili, prešiel do opačného tábora, obklopil sa ľuďmi, ktorým suverénne Slovensko nebolo po chuti, stal sa nástrojom tretieho sektora, finančne dobre zaisteného zahraničím. Slovensko vo svete úplne neznáme a očierňované Prahou a Budapešťou potrebovalo v tom čase dobrého prezidenta, a tým Kováč nebol. Aj za pádom Mečiarovej vlády v roku 1994 bola dohoda medzi Kováčom a Havlom – ako to pred časom v týchto novinách Mečiar potvrdil! Celý svet bol bala-mutený, že na Slovensku je diktatúra, aj keď tam vychádzalo tridsať protivládnych (protimečiarovských) novin. O masívnu dezinformačnú kampaň

klady z nemeckých médií, ktoré sú mi najbližšie.

■ FAŠISTICKÝ STRAŠIAK

Časopis IBYKUS (54/1996) pri-náša pomerne obsérne spravodajstvo o Východoeurópskom seminári Schillerovho inštitútu, ktorý sa konal 4. decembra 1995 v nemeckom Eltvile. Zúčastnili sa na ňom pozvaní prednášajúci z Ruska, Ukrajiny, Maďarska, Poľska, Arménska, Gruzínska, Francúzska a zo Slovenska Jozef Mikloško (KDH). Každý z nich v referáte vecne predstavil svoj štát, poukázal na problémy bez toho, aby svojich politických „protivníkov“ zvlášť ohováral alebo inak znevažoval. Len Jozef Mikloško bol výnimka. O Slovensku vtedy nepovedal nič konkrétne, iba že „sú tam tri strany: demokratická, ktorej predsedom je Mečiar, ktorý sa po tretíkrát stal premiérom. Jeho strana je veľmi populistická. Potom máme robotnícku

A. KISKA siahla počas rozlúčkových aktov k expresívnym výrazom a hodnoteniam.

stranu, v ktorej sú silne zastúpení komunisti. A máme aj národnú stranu v koalícii s vládou, ktorá vykazuje niektoré fašistické črty“. Označenie fašistické by sa žiadalo zvlášť zdôrazniť...

Schillerov inštitút vydával okrem spomínaného časopisu Ibykus aj týždenník Neue Solidarität (Nová solidarita) a v obidvoch sa potom začali objavovať „zasvätené“ články o slovenskom populizme a nacionalizme Mečiarovi a jeho mafiánskych štruktúrach, o dramatickom zhoršovaní hospodárskej situácie na Slovensku, o bombových výbuchoch, o „zmlátenom“ Františkovi Mikloškovi, o unesenom Kováčovi juniorovi... Spýtala som sa autorky týchto článkov, odkiaľ má tieto pestré informácie. Jej odpoveď – od Jozefa Mikloška. A príbeh s domovou prehliadkou u biskupa Baláza, ktorú redaktorka Novej solidarity opísala v najčernejších farbách – z Mikloškovo článku, ktorý publikoval v rakúskom časopise Die Furche (Brázda).

■ FÚRA OHOVÁRAČOV

Za Mečiaru bolo Slovensko na takýchto slovenských dopisovateľov v zahraničnej tlačí bohaté. Podľa P. Demeša bola slovenská vláda „svorka kriminálnikov“ (Der Spiegel, 4. 3. 1996). M. Kňazko tvrdil zahraničným novinárom, že na Slovensku vládnu „zlodeji“ a „podvodníci“, ktorých vedie „patologický luhár“ (Der neue Tag, 27. 11. 1996), J. Moravčík zasa, že ten alebo onen slovenský politik je „gauner“, „medzinárodný lump“ a „darebák“. Nelenili ani rôzni umelci, konkrétne združeni vo spolku Gerulata, ktorí sa chodili aspoň raz do roka požalovať do Heidelbergu na Mečiaru, lebo vraj „brzdí rozvoj etnických, resp. jazykových menšín a kultúrny rozvoj“.

(Rhein-Neckar-Zeitung, 20. 3. 1998) K ohováranu vlastného národa prispel aj M. Kováč – 12. júla 1995 vyšla v nemeckom denníku Frankfurter Rundschau 14-stranová príloha o Slovenskej republike a v rámci nej aj rozhovor s prezidentom SR. V ňom existenciu nacionalistických prejavov podľa „západnej definície“ síce nepopieral, ale trval na tom, že tu ide o tri alebo štyri malé skupiny, z ktorých je iba jedna zastúpená v parlamente.

V Nemecku podľa ich nazerania znamená nacionalizmus nacizmus, ktorý Slovákom nikdy nebol vlastný. Na to Kováč pripustil, že SNS a iné národne orientované strany sú nacionalistické podľa západnej definície. Takýchto a podobných Kováčových faux pas by sa našlo habadej. Pričinil sa aj o to, že na Západe Slovensko vnímali len ako štát s dvoma protikladnými táborami. Na jednej strane nacionalisticky orientovaná vláda (HZDS), proti reformám nepriateľské Združenie robotníkov Slovenska (ZRS) a radikálne nacionalistická SNS, ktorá vraj podpichuje národ proti Prahe a má ambivalentný postoj voči EÚ a NATO. Na druhej strane je opozícia, ktorá sa výraznejšie formuje za Michala Kováča, nemá výhrady proti Prahe, a už vôbec nie proti Západu a oddeľenie od Prahy vníma za unáhľené (Die Presse, 2. 11. 1995).

Stačí iba zopár príkladov, aby bolo zrejmé, že Kováč nebol nestranný prezident. Bol stranický a opozičný prezident a s opozičiou spolupracovníkom vytvárania verejnej mienky proti vláde. Škodil Slovensku či už z naivity alebo zámerne, ale škodil a zjavne prekráčoval svoje právomoci dané Ústavou Slovenskej republiky. Už je však na pravde Božej a o mŕtvych iba v dobrom!

BESEDNICA

Stari Egypťania vždy dbali na posmrtný život a robili všetko pre to, aby bol dôstojný. Spoliehali sa pritom aj na svoju bohyňu Maat. Mala vraj v náplni práce postarať sa o zachovanie ich pamiatky. Zobrazovali ju ako ženu s pštrosím perom zastoknutým do vlasov, ale aj ako kladie pri poslednom súde toto pero na misku váh. Ak srdce neobehého pri vážení neuspelo a prevážili ho zlé skutky, teda previnenia proti spravodlivosti a poriadku, jeho duša skončila svoju púť a pohltila ju „božská požieračka“ Amemaita. Pri troche fantázie si viem predstaviť, že v dnešných časoch ju nahradila iná bohyňa – a tou je história. Len si spomeňme, koľko mien už upadlo do zabudnutia vinou jej nepozornosti. Je to predsa len už stará dáma, rada si zdrieme a vtedy sa vždy niekto nájde, kto túto príležitosť využije a začne premiestňovať figúrky na šachovnici dejín podľa vlastných predstáv. Potom sa stáva, že tí, čo by mali byť na

výslní, sa zrazu ocitnú niekde zastrčení v kúte a v prítmi, a iní zas v jase reflektorov a na červenom koberci.

Zavšše mám pocit, že človek musí zomrieť, aby ho niekto

niektorí jeho stúpenci, trebárs v Prachaticiach, keď rekonštruovali v kaplnke podobizeň svätého Václava, chceli mu dať dokonca podobu Václava Havla – a pridať aj svätožiariu. Ešte

len by som opakoval slová, ktoré už zazneli. To najdôležitejšie, čo by som však chcel zdôrazniť, je, že odišiel nielen politik, ale v prvom rade človek, obyčajný smrteľník,

sky historik a literát Bernard Michel: „Prišla chvíľa, keď sa musel odobrať na večnosť sám ako každý iný smrteľník. Pohrebný sprievod sa vtedy zastavil pred bránou kapucínskeho kostola a hlavný ceremoniál na ňu zabúchal. Spozna brány sa ozval hlas: ‚Kto sa dožaduje vstupu?‘ Ceremoniál ohlásil: ‚Jeho veličenstvo cisár rakúsky a kráľ uhorský.‘ – ‚Takého nepoznám. Kto sa dožaduje vstupu?‘ zaznelo neodbytné. ‚Cisár František Jozef, apoštolský kráľ, uhorský kráľ, český kráľ, kráľ Jeruzalema, veľkoknieža sedmohradské, veľkoknieža toskánske...‘ – ‚Takého nepoznám, kto sa dožaduje vstupu?‘ – ‚Som František Jozef, úbohý hriešnik a úpenlivo prosím o milosť Božiu.‘ Brána sa otvorila a bronzová rakva s telom cisára zmizla v krypte kapucínskeho kostola.“ Pre nás by to mohol byť odkaz, že tam „na druhom svete“ nám už budú nanič majetky, tituly i vyznamenania. Pokoj s tebou, Michal Kováč, lebo už teraz vidno, že tvoj príbeh sa ešte neskončil, iba sa spolitizoval a zneužil...

Pokoj tebe, pán prezident

Rudolf SLEZÁK

z toho zabudnutia vytiahol na svetlo a umiestnil na dôstojnejšom mieste. Tak akosi to bolo aj s našim bývalým prezidentom Kováčom. Po jeho skone zrazu každý považoval za potrebné vyjadrovať sa k jeho osobe a zásluhám. Známe osobnosti, politici i žurnalisti sa priam pretekali v ospevovaní jeho postoja a prínosu, akoby doteraz boli všetci u nás v bezvedomí. Až som si začal myslieť, že to dopadne ako s Václavom Havlom, podľa ktorého pomenovali v Česku letisko, námestie, ulice... Ba

šťastie, že im to pamiatkari zatrhlí. Chcem tým povedať, že úctu a uznanie by si mal človek zaslúžiť počas svojho života, a nie až po smrti. Najmä však – nikto by nemal využívať smrť človeka s nečistým zámerom na zisťné ciele.

Neviem, či celé Slovensko úprimne zaplakalo nad smrťou svojho bývalého prezidenta, no v každom prípade sa s ním dôstojne rozlúčilo so všetkými poctami, aké mu prináležali. Ak by som mu aj chcel touto cestou vysloviť obdiv a uznanie za jeho pôsobenie v politike,

a tam hore už nikto nebude skúmať, či bol prezidentom, alebo ministrom, hodnotiť sa budú iba jeho dobré a zlé skutky.

Niečo o tom asi vedeli aj naši predkovia a vedela to i rodina Michala Kováča, keď sa na Ondrejskom cintoríne s ním lúčili iba najbližší a bez médií. Vyvolalo mi to v pamäti udalosť, ako v tichosti a po všetkých bombastických ceremoniach odchádzal nakoniec zo sveta 30. novembra 1916 aj cisár František Jozef. Zachoval nám o tom svedectvo francúz-

Obrovskú poľskú pevnosť Przemysl bránili proti Rusom aj slovenskí landsturmisti Preslávili sa chrabrosťou aj veľkými obeťami

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Poľský Przemysl vstúpil do povedomia rozsiahlou pevnosťou, treťou najväčšou v Európe, ktorá sa zapísala do histórie prvej svetovej vojny. Popri dvoch obliehaniach ruskými vojskami, ktoré v roku 1915 vytlačili rakúsko-uhorská armáda a nemecká armáda, sa mesto dostalo na titulky všetkých novín sveta. Žiaľ, prebiehajúce boje si vyžiadali tisíce obetí na oboch stranách.

Przemysl ako križovatka viacerých ciest sa pochopiteľne stal strategickým vojenským územím. Zvlášť po roku 1772, keď sa dostal pod nadvládu habsburskej, neskôr rakúsko-uhorskej monarchie. Už v roku 1816 komisia generálneho štábu odporúča opevnenie mesta ako obrannú hrádzu proti cárskemu Rusku. V roku 1850 to potvrdzuje aj centrálna fortifikačná komisia. V rokoch 1854 – 1855 sa začína s prácami. Oteplenie vzťahov s Ruskom ich prerušilo na dvadsať tri rokov. V roku 1859 sa Przemysl vďaka železnici spája s Krakovom, o dva roky neskôr aj s Lvovom a v roku 1872 cez Karpaty i s Budapešťou. Budovanie a modernizácia pevnosti pokračuje od roku 1878 prakticky až do vypuknutia prvej svetovej vojny. Mesto obopínajú dva prstence fortifikácií. Vonkajší, dlhý 45 kilometrov s cieľom zadržať útok nepriateľa, sa skladá z 35 delostreleckých alebo pancierových opevnení, 15 batérií a 5 kanálov. Vnútorň s obvodom 15 kilometrov, slúžiaci ako posledná línia obrany, skladá sa z 8 pevností, 9 batérií a 18 kanálov. Pritom rástol aj počet obyvateľov mesta a jeho postavenie. Vyrástli v ňom mnohé reprezentatívne budovy, kasárne i nemocnice, hotely, secesné domy a rozvíjal sa tu priemysel a remeslá. „Przemysl bol v oceáne haličskej biedy oázou hojnosti,“ napísali miestne noviny.

■ PRIEBEH BOJOV

Krátko po vypuknutí prvej svetovej vojny sa Przemysl dostal na titulky všetkých európskych novín. Dvadsaťosemteho septembra 1914 pevnosť bránilo vyše stotridsaťtisíc vojakov, ktorí mali k dispozícii vyše tisíc diel. Prítom stála porovnateľne silná ruská armáda. Začalo sa prvé obliehanie pevnosti. Rusi pri nej nič nedobýli a ich straty sa počítali na stovky. Po dvoch týždňoch prišiel obrancov pevnosti povzbudiť následník trónu Karol I. (neskôr ironicky nazývaný prvý a posledný). Druhé obliehanie sa začalo 8. novembra 1914 a trvalo do 22. marca 1915. Cárska armáda zvolila inú tak-

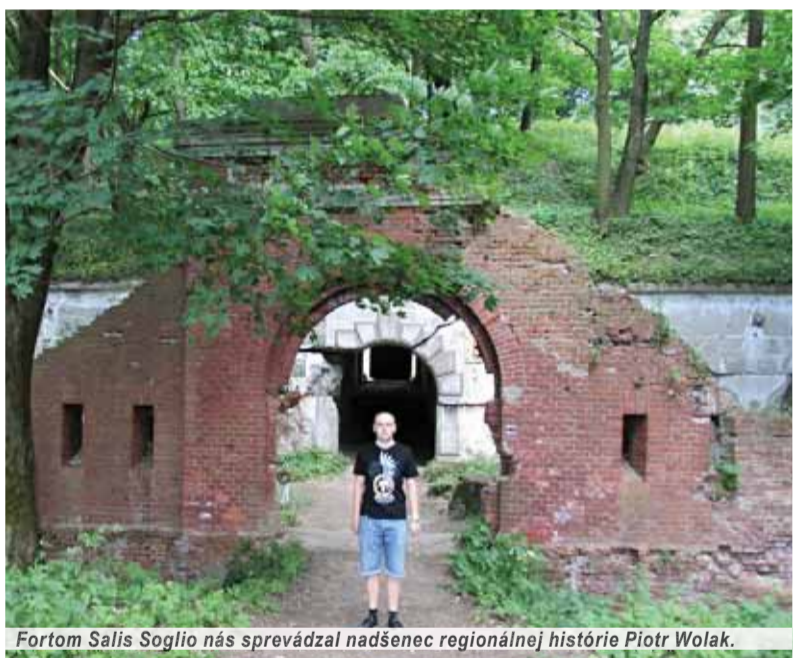
Pevnosť Przemysl obliehanie a boje v prvej svetovej vojne zruinovali.

titiku: zablokovala pevnosť a čakala na vyčerpanie jej záloh. Postupom času obrancov začali chýbať potraviny. Nedostatok paše pre kone spôsobil, že aj zvieratá začali chradnúť. Transport potravín tak museli zabezpečovať vysilení vojaci. Rady obrancov redli aj pre postupujúcu cholera a ďalšie

choroby a vyčerpávajúcu službu v mrazivej zime.

■ ROZHODUJÚCA NOC

Rozhodujúca bola noc 19. marca 1915, keď veliteľ pevnosti generál Herman Kusmanek poslal vyhľadovaných obrancov do útoku proti Rusom. Len z 23. Honvédskej

Fortom Salis Soglio nás sprevádzal nadšenec regionálnej histórie Piotr Wolak.

divízie sa z 8 500 vojakov vrátilo do pevnosti 2 662. Po štyroch mesiacoch obliehania pevnosť kapitulovala. Do ruského zajatia sa dostalo 9 generálov, 93 štábných dôstojníkov, 2 500 vyšších dôstojníkov a takmer stosedemnásttisíc vojakov. Víťazov cárskej armády prišiel v máji 1915 povzbudiť cár Mikuláš II. Traduje sa historika (možno nie celkom vymyslená), že keď pilot jedného z posledných tunajších rakúskych lietadiel pristál vo Viedni a oznámil cisárovi, že Przemysl padol, osemdesiatpäťročný František Jozef I. poznámenal: „Aká škoda, bol to taký mladý a schopný dôstojník...“

Po ofenzíve rakúsko-uhorskej a nemeckej armády v júni 1915 nasledovalo tretie obklúčenie pevnosti. Tentoraz Przemysl

nikov v roku 1923 rozoberala fort a naďabila na železné dvere, ktoré neboli v plánoch zakreslené. Po ich otvorení tam našli takmer nahého ruského zajatca so sivými dlhými vlasmi, ktorý na hlas zvonku reagoval zakrývaním si uší a vydávaním chrapľavých zvukov. Keď ho previezli do miestnej nemocnice, v tú noc zomrel. V obydli bola tiež nájdená ľudská kostra. Vstup bol zatrasený spomínanými železnými dverami, ktoré zostali zavalené počas útoku v roku 1915. Vtedy tam bývali dvaja ruskí zajatci, na ktorých sa pravdepodobne zabudlo počas prípravy tvrdze na kapituláciu. Vďaka zásobám vody, konzerv a alkoholu mohli prežiť. V nájdenom zošite bola aj fotografia mladej ženy s nápisom na rube, kde stálo: Nech Ťa ochraňuje Boh i moja láska. Navždy Tvoja. Ako vyplynulo zo zápisníka, jeho autorom bol líniový dôstojník a jeho druhom štábnym kapitán Nowikow, ktorý pobýval v tomto prostredí ťažko znášal a spáchal samovraždu. Rozuzlenie celého príbehu vyšlo v roku 1971, keď v Žyrci Przemysla vyšiel článok P. A. Kruka, ktorý objasnil pôvod tejto legendy. Odvolával sa pritom na list, ktorý dostal do Vladislava Kohutníckeho, ktorý

Salis Soglio bol iba jeden z 35 obranných fortifikácií obrovskej pevnosti v Przemysli.

v niekoľkodňových krvavých bojoch dobyli vojská centrálnych mocností. V bojoch o pevnosť Przemysl zahynulo takmer stotisíc vojakov, ktorí sú pochovaní na miestnych cintorínoch. Časť obrancov Przemyslu tvorili slovenskí landsturmisti, o ktorých maďarský časopis Svet napísal: „Slovenský vojak, pôvodom z roľníckeho stavu, je neprežiteľný. Smelosťou, prísnou kázňou a povstornosťou svojou Slováci stali sa elitným vojskom, ktoré sa hodí nielen na útok, ale svojou národnou povahou je výborné i na obranu. Pravda, Slováci utrpeli veľké straty.“

■ LEGENDA A SKUTOČNOSŤ

V súvisi s fortom GW XIII San Rideau sa v 5. čísle mesačníka Okolo sveta v roku 1926 objavil článok Wandy Kohutnickej, ktorá písala o tom, ako skupina robot-

napísal spomínaný článok v roku 1926. Pseudonym Wanda Kohutnicka použil preto, lebo nechcel mať opletačky so zákonom. Aj napriek tomu bol v roku 1984 natočený film Fort 13 režiséra Grzegorza Krolkiewiczza o dvoch uväznených ruských zajatcoch.

Ruiny fortov sa stali miestom, ktoré navštevujú domáci i turisti. Možno ich absolvovať autom, pešo, na bicykloch či koňmo. Niektoré z fortov sú zachované, zrekonštruované, pod iné sa podpísal storočný zub času. Pri zrekonštruovaných vidieť chýbajúce označenia, ktoré čakajú na ďalšiu várku z eurofondov. Najlepším návodom, ako spoznať systém pevnosti, je návšteva expozície Pevnosť Przemysl v mestskom národnom múzeu a návšteva fortu Werner, kde sú inštalované mnohé expozície.

Lákadlá betliarskeho kaštieľa

Pavol IČO – Foto: archív SNN

Ak sa niekedy zastavíte v Rožňave, rozhodne neolutujete, ak zjdete kúsok ďalej do Betliara a necháte sa očariť tamojšou krásou. Nebudete totiž prví, ktorých uchváti. Aj socha na hlavnom rožňavskom námestí verne približuje podobu milovníčky Betliara grófký Františky Andrášiovej, ktorá akoby opantaná magickou harmóniou zámočkej záhrady zasvätila svoj život pomoci chudobným.

Predpokladajme, že ste sa už ocitli v obci Betliar. Miňate rad tabúľ oznamujúcich prítomnosť kaštieľa a parkoviska, stúpate kopcom pozdĺž potoka až k mohutnej oceľovej bráne. Po vstupe je už na vás, či sa rozhodnete prezrieť si vnútro kaštieľa, kde je azda najväčšia expozícia historického nábytku, dokumentujúca život niekdajšej uhorskej šľachty, alebo sa pokocháte nádhrou roz-

lahlého parku, či skĺbíte obe v jedno. Expozícia v kaštieli, ktorého začiatky siahajú až do 14. storočia, je síce cenná a zaujímavá, živá harmónia rozlahlého parku však tiež má svoje neodškriepiteľné čaro, a preto určite neolutujete, aj keď výstavu vynecháte. Ak sa teda rozhodnete pozrieť si len park, môžete vidieť tri fontány, tri jazerá, ale aj slobodomúrársku kaplnku s iluzívnymi výjavmi antických stĺpov či dnes už prázdne podstavce ukradnutých sôch. Pozoruhodná je aj kamenná studnička, pripomínajúca zašlú pompéznosť. Ak pri nej zabočíte, ocitnete sa pred umelým vodopádom. V jaskyni pod vodopádom Andrášiovci chovali ešte na začiatku 20. storočia ľadové medvede, ktoré tu chodili obdivovať šľachtici zo širokého okolia. Pri vodopáde tiež môžete objaviť starú vodnú nádrž.

Sledujme tok riečky nad vodopádom a prejdeme k veľkému jazeru na samotnom okraji parku. Z bahna vykukujú roztvorené lotosy priam vábiace na meditáciu, ale domácich odvážlivcov aj na skok. Neďaleko sa týči veža zverinca – dnes len prázdnej budovy podobnej malému stredovekému hradu s mrežami namiesto

KRÁSY SLOVENSKA

dveri. Zverinec bol takmer až do polovice dvadsiateho storočia príbytkom hnedých medvedov, divých mačiek, vydier a rysov. Pri ňom sa môžete vydať ešte vyššie až na samotný vrch hory alebo zísť dolu cestou obklopenou porastom starých stromov.

Ak sa rozhodnete sledovať stromoradie až ku kaštielu, určite si nezabudnite obzrieť japonský most,

Andrášiovský kaštieľ v Betliari má pre turistov stále dosť lákadiel i atrakcií.

červený čínsky pavilón a krovinatý porast v tvare bludiska, rozliehajúci sa pred kaštielom spolu s fontánou, ktorú zdobí zlatou farbou natretá, čerstvo zrekonštruovaná socha Psyché.

Za obzretie rozhodne stoja aj vzácne stromy, na ktoré poukazujú náučné tabuľky pri ich koreňoch, a pestrofarebné kvety, medzi ktorými nepochybne vynikajú vzácne

ruže. Za čias Andrášiovcov na týchto miestach pestovali aj exotické rastliny – palmy, banánovníky a orchidey, ktoré sa sem vďaka iniciatíve správcov parku pomaly vracajú. prebúdzajúcim lesom. V rokoch 2013 a 2014 totiž park postihli víchrice, ktoré zničili vyše tisícpäťsto stromov, poškodili altánok na brehu jazera a viacero pamiatok.

Divadlo Aréna uvádza autora súčasného francúzskeho literárneho neba Zábavná fikcia v aktuálnom príbehu

Milan POLÁK – Foto: Ľuboš KOTLÁR

Po uvedení dramatisácie Balzacovho románu Lesk a bieda kurtizán v adaptácii a réžii Mariána Amslera prichádza na javisko Divadla Aréna, opäť v Amslerovej réžii, dramatisácia najnovšieho románu Podvolenie (v origináli Soumission). Autorom je možno najčítanejší, ale v každom prípade najkontroverzejší súčasný francúzsky spisovateľ Michel Houellebecq. Tí, čo sa neučili francúzštinu, možno budú mať problém s vyslovením autorovho priezviska (Uelbek), ale ak niekto z jeho preložených románov niečo čítal, zaiste chápe, prečo rozdelil čitateľov na priaznivcov a odporcov autora.

V prípade románu Podvolenie, v ktorom pred nami defiluje téma islamu a islamizácie Európy, je zaujímavou náhodou, že vyšiel niekoľko dní predtým, ako spáchali islamisti v Paríži atentát na humoristický týždenník Charlie Hebdo. Tým súčasne naznačujeme aj tému divadelnej dramatisácie románu a pripisujeme mu aktuálnosť toho, čo pri písaní autor zamýšľal ako fikciu.

■ HROZBY ISLAMU

Na javisku Divadla Aréna, v pomerne hutnej, zrozumiteľnej a inteligentným sarkazmom podfarbenej inscenácii, sledujeme príbeh starnúceho François, osamoteného a na akúkoľvek aktivitu rezignovaného profesora literatúry 19. storočia na parížskej prestížnej univerzite. Má síce rozmanité a nezáväzné spoločenské aktivity (vrátane milostných), ale víta penziónovanie so slušným mesačným príjmom a pokračuje v nudnej rezignácii. Do jeho života však mimovoľne vstúpi nový fenomén, a tým je čoraz výraznejšia prítom-

Juraj MOKRÝ, Zuzana KOCÚRIKOVÁ a Štefan KOŽKA.

nosť postupnej islamizácie jeho okolia. Je to najprv nenápadné, neskôr čoraz naliehavšie obsadzovanie rozmanitých postov pri jej prerastaní do života a pri upevňovaní pozície islamistov v spoločnosti.

Školstvo vo všeobecnosti vrátane univerzitného vzdelania

je prioritou, a tak sa postupne dostane do pozornosti aj on ako prominentný vedec. Celé predstavenie je potom už len dramaticky dobre dávkovaný proces jeho premeny zo stavu dobrovoľnej samoty až k odhodlaniu získať dobrý plat, iné výhody (vrátane polygamie), ale aj vidinu, že rezignácia nemusí

Juraj MOKRÝ (François) a Monika POTOKÁROVÁ (Myriam) prispeli k úspechu hry.

byť jeho jedinou možnosťou. Juraj Mokry, ktorý hrá úlohu profesora François, v podstate vystihol črty a vývin človeka viac-menej dobrovoľne zmanipulovaného na túto premenu. Hlavný predstaviteľ s ostatnými účinkujúcimi (spomeňme Moniku Potokárovú, Štefana Košku, Zuzanu Kocurikovú a Ľuba Romana) vytvorili plastickú a farbistú mozaiku spoločenskej vzorky intelektuálov, ktorí nenápadne, postupne, zaiste aj vypočítavo absolvujú túto premenu pod tlakom tušeného presvedčenia, že z hľadiska svojho záujmu konajú správne. Na adresátovi tohto poznania, v našom prípade na divákovi, zostáva, aby si k myšlienkam, uvažovaniu a záverom toho, na čo sa pozerá a čo počúva,

vytvoril vlastný postoj a vyvodil závery, ako by sa v podobnej situácii sám zachoval.

■ KONCÍZNY TVAR

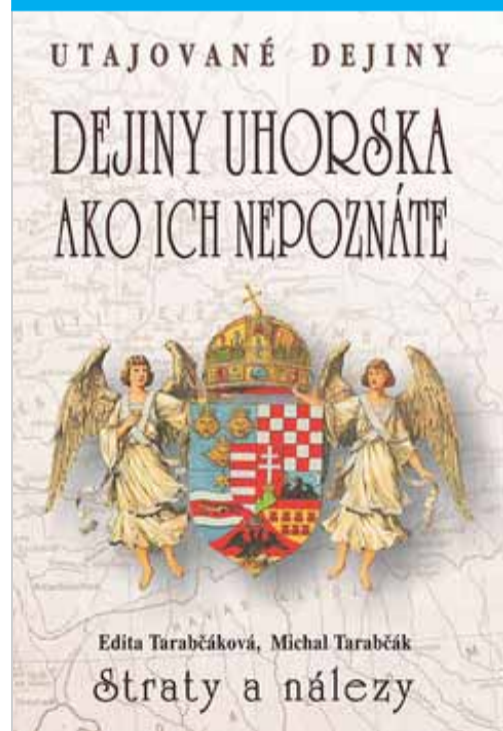
V tom je poslanstvo, sila a účinok tejto inscenácie, ktorú Marián Amsler s celým inscenačným tímom vytvaroval koncízne, úderne, s presvedčivými vzťahmi a plasticky, nadovšetko však herecky nápadito. Divadlo Aréna uvedením tohto titulu pokračuje v objavnej, tvorivej a v tom pozitívnom slova zmysle aj provokatívnej dramaturgii. Netreba pochybovať o aktuálnosti takmer fiktívnej témy, napriek jej decentnému, takmer komediálnemu až zábavnému podfarbeniu.

Autor je historik divadla a teatrológ.

Dejiny Uhorska ako ich nepoznáte

Michal Tarabčák a Edita Tarabčáková, Vydavateľstvo Eko-konzult, 2016

KNIHA TÝŽDŇA

Tento autorský i manželský tandem sa dejinám Uhorska venoval dlhodobo. Po úmrtí životného partnera sa rozhodla E. Tarabčáková rukopis, s ktorým sa z pochopiteľných dôvodov a tiež pre rôzne ťažkosti i zdravotné problémy dlhší čas nič nedialo, predsa len pripraviť na vydanie – jednak preto, aby mnohoročné úsilie nevyšlo nazmar, ale najmä aby pravda bola vyriešená.

Takto sa k čitateľovi dostávajú skutočné, pravdivé dejiny Uhorska – nie také, aké nám ich predstavujú maďarskí historici a naši slovenskí renegáti. A väčšinou sú to neradosné fakty o minulosti našej niekdajšej spoločnej „domoviny“. Je dlhodobo a dobre známe, že maďarskí historici uhorskú minulosť vždy prifarbovali a prifarbojú ju aj dnes. Je smutné, že aj naši historici mnohé tieto rozprávky stále ešte automaticky preberajú bez vlastného a najmä slovenského kritického pohľadu. Mnohé udalosti sa stali totiž úplne inak, ako to uvádza oficiálna maďarská historiografia.

Kniha M. a E. Tarabčákovcov nie je systematickým výkladom dejín Uhorského kráľovstva, aj keď pokrýva celé historické obdobie od vzniku až po zánik tohto štátneho útvaru. Skôr sa venuje vybraným a falzifikovaným alebo zamlčovaným stránkam uhorských dejín. Autori sa priam úzkostlivo rozhodli čerpať informácie len z maďarských literárnych prameňov, aby ich nikto nemohol kritizovať za nejaké neoverené tvrdenia. Zdá sa, že ich precíznosť zašla v niektorých momentoch až tak ďaleko, že sa stali obeťou svojej vlastnej snahy po objektívnosti, a tak tiež prebrali niektoré maďarskými autormi skreslené či zveličované údaje. To však neznižuje hodnotu diela ako celku a súčasne ponecháva aj priestor pre ďalších kritických bádateľov.

(jb)

MEDAILÓN

Umelci, ktorí sa venujú často na európskej úrovni hľadaniu nových ciest v umeleckej tvorbe, to nemali pred novembrom 1989 ľahké, pretože ich produkcia nezodpovedala oficiálnemu kánonu socialistického realizmu. Na strane druhej ani po zmene režimu sa pre mnohých avantgardných umelcov situácia nezlepšila, keďže do hry vstúpila komercializácia. Jedným z tých tvorcov, ktorí idú uzvato svojou cestou hľadania nových foriem, je muzikológ, skladateľ a výtvarník Milan ADAMČIAK.

Muzikológ a experimentátor

Narodil sa 16. decembra 1946 v Ružomberku a po skončení základnej školy absolvoval najprv Konzervatórium v Žiline a následne Filozofickú fakultu UK v Bratislave. V rokoch 1972 až 1992 pracoval v Ústave hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied a popritom prednášal hudbu 20. storočia na VŠMU, v ďalších rokoch spolupracoval s viacerými časopismi a tvoril ako umelec v slobodnom povolaní. Už koncom šesťdesiatych rokov začal s experimentálnymi grafickými partitúrami, ako jeden z prvých mal naštudované experimentálne hudobné smery a propagoval ich napríklad aj svojou spoluprácou so Slovenským rozhlasom, kde bol jedným z autorov koncepcie Experimentálneho rozhlasového štúdia. V roku 1989 založil Milan Adamčiak voľné združenie hudobníkov a výtvarníkov Transmusic comp. a krátko na to aj Spoločnosť pre nekonvenčnú hudbu (SNEH). Komunikoval s viacerými dnes už nežijúcimi významnými predstaviteľmi svetovej kultúry, okrem iného aj s Umbertoom Eccom, a na jeho pozvanie prišiel do Bratislavy legendárny americký skladateľ, hudobný teoretik a filozof John Cage. Milan Adamčiak svoj vzťah k experimentálnemu spájaniu hudby a výtvarného umenia povýšil na vášeň. Venuje sa napríklad aj ľudovým hudobným nástrojom a transponovaniu vecí každodennej potreby na hudobné nástroje. Má za sebou desiatky výstav doma i v zahraničí a pravidelne ho pozývajú na Performance Art Festival v Japonsku. V týchto dňoch oslaví Milan Adamčiak sedemdesiat rokov. V mene redakcie blahoželáme!

(mab)

HUMORESKA

Z plejády rôznych nadprirodzených bytostí patrí čert medzi najpopulárnejšie. Pochopiteľne, aj s anjelom, keďže takto vedno sprevádzajú aj svätého Mikuláša na jeho pochádzkach s darčekom. Pôvodne zlovestná démonická postava, pre ktorú sa v stredoveku upalovalo len taký fukot, prešla postupom času zaujímavými premenami. No a, samozrejme, okrem toho prešla aj do našej všeobecnej, nielen ľudovej slovesnosti. Zoberme si napríklad príslovie: Kam čert nemôže, pošle babu. Na prvý pohľad je každému z nás známe – a ne jeden z nás súhlasne pokýva hlavou – že je pravdivé. Ale

pozor! Ako k tomu prídu v dnešnej super korektnej dobe občania hlásiaci sa k preferovaným LGBTI menšinám? Oni sa na nejakú babu môžu... Všetci viete čo. Preto by bolo

a aspoň ako-tak na pohľad súcu. A hneď bol problém na svete. Bill Clinton by vedel rozprávať o tom, aké hlavyboľenie mu spôsobila v oválnej pracovni istá Monika.

obrovský predvolebný bilbord, z ktorého na nás uhrančivo pozeral populárny politik. Známý sa nezdržal a zakričal: Chlapi, aspoň vy nemaľujte čerta na stenu.

sila: Čerta vyženieš, desať priženieš. Bolo to jasné! Čert sa dal na politiku. Hneď som si spomenul na naše tradičné ľudové povesti a rozprávky. Ako čert potrestal zlého zemepána, ktorý zdieral poddaných, ako odniesol do pekla chamtivého mlynára, ktorý oklamal sirotu, a podobne. Z toho mi jednoznačne vyplynulo, že rozkatý má sociálne cítenie, a tak v europarlamente sedí zrejme vo frakcii sociálnych demokratov. Ved' sa aj hovorí, že čert sa vyondí vždy na väčšiu kopu. Už-už som chcel toto zistenie roztrubiť do sveta, ale včas som sa zahamoval. Podám novinárom prst a oni, čerti jedni, hneď schmatnú celú ruku. Nenadarmo sa hovorí, že čert nikdy nespí.

Marek DANKO

Ako správne namaľovať čerta na stenu

načim používať nielen v časoch dühových pochodov verziu: Kam čert nemôže, pošle mládenca. To pre písmeno G ako gay. Pre druhé písmeno L je babu v poriadku. Keď však podrobíme toto príslovie hlbšej analýze, zistíme, že jeho aktuálnosť vo svetle napríklad politických škandálov prudko stúpa. Čert niekam nemohol, a tak tam poslal babu. Podľa možnosti mladú

Ved' odvtedy tú pracovňu nazývajú škodoradostníci orálnou. No a u nás len toľ nedávno tiež čert nelenil, nastrčil na ministerstvo zahraničia švárnú Zuzku Hlávkovú, a hneď ministra hlávka rozbolela. Tu už musíme začať rozmyšľať, čo je vlastne ten čert zač. Podozrenie o jeho identite som získal ešte dávnejšie, keď sme so známym sledovali, ako dvaja rúci mládenci lepia

Vzápätí si uvedomil, že ho nemaľujú, ale lepia, a tak mávol rukou a zašomral: Aj tak je to jedno. Čert ako diabol... Mój pocit, že už viem, odkiaľ vytŕča čertovo kopýtko, sa ešte znásobil, keď pred voľbami začali hŕfne vznikať nové strany. Na margo skutočnosti, že jedna z najtradičnejších strán sa nedostala do parlamentu, ale niekoľko nových áno, moja svokra zahlá-

Lekár Dušan Makovický je vzácnejší v Rusku ako u nás doma Najbližším priateľom Tolstého bol Slovák

Ján ČOMAJ – Foto: archív SNN

Desiateho decembra uplynie stopäťdesiat rokov, čo sa v Ružomberku narodil lekár, spisovateľ, prekladateľ a vydavateľ doktor Dušan Makovický, dlhé roky osobný lekár a oddaný priateľ veľkého ruského spisovateľa Leva Nikolajeviča Tolstého, autor vzácných literárnych svedectiev o tomto veľkánovi svetovej literatúry i filozofie a napokon aj jeho najbližší človek – posledné, čo oči umierajúceho génia videli, bola ustarostená tvár oddaného Dušana, priateľa zo Slovenska.

Dušan prišiel na svet 10. decembra 1866, matka sa však z neho dlho netešila – zomrela o necelé tri roky pri desiatom pôrode. Otec sa usiloval, aby deťom okrem nenahraditeľnej materskej lásky nič nechýbalo – ani vzdelanie a pestovaná láska k rodnému jazyku a národnej kultúre.

■ MEDICÍNSKA MLADOSŤ

Dušan po základnej škole v rodnom meste vychodil gymnázium v Šoprone, kam ho dal otec, aby dobre hovoril po maďarsky a vedel aj vo vtedajšom uhorskom úradnom jazyku brániť vec svojho národa. Po maturite sa mládenec rozhodol pre štúdium medicíny na Karlovej univerzite v Prahe. Aby si zlepšil nemčinu, jedno leto stážoval na univerzitnej klinike v Innsbrucku a po praxi pokračoval v štúdiách medicíny v Berlíne. Počas berlínskych štúdií bol na dvojmesačnej ceste v Rusku a po návrate dokončil medicínu v Prahe – promoval na jar 1891 ako dvadsaťpäťročný. Rusko a ruská literatúra ho očarili, popri náročnom medicínskom štúdiu sa naučil plynule po rusky, čo nebolo jednoduché, lebo predtým vôbec nepoznal azbuku. Po dvoch či troch rokoch usilovného čítania v ruštine prelúskal Tolstého objemný román *Vojna a mier*, Dostojevského prózy i Puškinovho *Onegina*...

■ NADŠENÍ TOLSTOJOVCI

V spolku pražských slovenských vysokoškolákov Detvan sa spriatelil s nadšeným obdivovateľom L. N. Tolstého Albertom Škarvanom, najaktívnejším členom krúžku tolstojovcov, ktorý si dokonca už ako študent s veľkou osobnosťou svetovej literatúry písal. Na to sa osmelil aj Makovický. S Tolstého súhlasom uverejňoval myšlienky z jeho listov, preklady jeho próz, ba založil aj vlastné vydavateľstvo orientované na tvorbu L. N. Tolstého – do konca svojho nedlhého života vydal v ňom sedemnásť Tolstého kníh! Ako prvá vyšla *Kreutzerova sonáta*, po nej eseje *Čím sú ľudia živí*, Tolstého historická štúdiá *Prenasledovanie kresťanov v Rusku v r. 1895 – 1896*, *Blíženie*

sa konca...Vedel, že keď sa vyskytne prvá možná príležitosť, do Ruska sa vráti, a nielen na výlet!

Innsbrucká klinika, nezabudla na svojho praktika a po absolutoriu mu ponúkla miesto sekundárneho lekára, čo sa málokterému čerstvo promovajú

pracovať v hlavnom meste Uhorska, neváhal. Rozlúčil sa s Innsbruckom, ktorý si obľúbil aj pre jeho polohu – pripomínalo mu to jeho rodný Liptov a panorámu Tatier. Koncom leta sa presťahoval do Budapešti s tým, že od jesene si vyberie prácu z ponúk

L. N. Tolstoj s manželkou krátko pred svojím tragickým útekom z Jasnej Poľany.

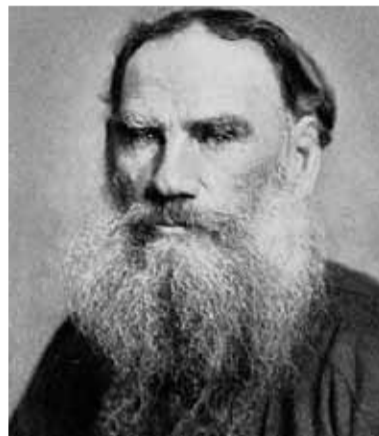
Dušan MAKOVICKÝ nebol iba spisovateľovým lekárom, ale aj dôverníkom.

nému lekárovi z Uhier podarilo. Mladý doktor Makovický tu pôsobil v alpskom centre tri roky, na klinike získal atestáciu z internej medicíny, a keď dostal ponuku lekárskej komory z Budapešti

lekárskej komory. Nádej sa márne. Úrady si ho zrejme už preverili a mladý Slovák – pansláv, tu miesto nedostal. V hneve sa zbalil, rozčarovaný a znechutený sa vrátil na Slovensko, kde

Osobný Tolstého lekár D. MAKOVICKÝ.

Velikán svetovej literatúry L. N. TOLSTOJ.

však nijaká klinika – ešte dlhé roky – nejestvovala. Otvoril si teda ordináciu praktického lekára v Žiline. Tu napísal aj svoje medicínske vedecké dielo *Trachóm*. Práve sa začínalo 20. storočie a Dušan Makovický mal tridsaťpäť rokov.

■ MAGNETICKÁ SILA

Rusko ho však neodolateľne vábilo a osobnosť Tolstého priťahovala zázračnou silou. V roku 1904 sa vybral za ním. Šesť rokov – s ročnou pauzou, keď ho ruské úrady zavreli pre jeho odpor k vojne – strávil na statku v Jasnej Pofane ako osobný lekár, dôverník a vlastne aj jediný ozajstný priateľ ruského génia. Lev Nikolajevič bol dedičom veľkých majetkov, a hoci v nerozvážnej mladosti aj čosi prehádzal v čiernomorských kúpeľoch a pri kartách, majetok to nepocítil. Teraz už roky žil v ústraní, len s robotou a rodinou, pričom práve v čase, keď do Jasnej Poľany prišiel doktor Makovický, začalo sa napätie medzi pánom mladšou manželkou. Využila ochabujúci Tolstého záujem o hospodárstvo a dom a stala sa spunnou diktátorkou k čeladi a diktátorkou i pánovi domu.

Nezhody sa vyostřili, keď Tolstoj venoval celé svoje dielo, a tým aj honorárne za ruské a zahraničné vydania, nie manželke a deťom, ale ruskému ľudu... Jedného dňa zavčas ráno sa Tolstoj rozhodol z domu utiecť a za sprievodcu si vybral svojho oddaného, o približne štyridsať rokov mladšieho priateľa.

Aby zmiatli ľudí, ktorí by ich hľadali, šli najprv dlho bříčkou, pričom niekoľkokrát zmenili smer, až potom sa rozhodli pokračovať vlakom. Po dlhom cestovaní sa ukryli zapačným kláštore. Odtiaľ po krátkom odpocinku pokračovali iným vlakom a došli až do stanice Astapovo. Tu museli vystúpiť, lebo Tolstoj sa cítil veľmi zle. Makovický zistil, že jeho starší priateľ dostal silný zápal pľúc. Napriek všetkému úsiliu, ktoré však bolo obmedzené podmienkami v malej železničnej stanici ďaleko od ľudských príbytkov aj vlastnými možnosťami, pozostávajúcimi z lekárskej tašky so základným sortimentom pohotovostných liekov, Lev Nikolajevič dodýchval v náručí svojho priateľa a lekára.

■ LEKÁROVO SVEDECTVO

Literárne svedectvo o posledných rokoch majstrovho života je nezvyčajne bohaté a vzácne. Už po roku pobytu v Jasnej Pofane Makovický vydal knižku *U L. N. Tolstého* (1896), oveľa vzácnejšou je však dvojzväzková knižka *Jasnopolianske zápisky*, ktorá však vyšla až po Makovického smrti v roku 1922 a 1923, keď ju našli v lekárovej pozostalosti. V Rusku o polstoročie neskôr vydali štyri objemné zväzky Makovického deníkov a poznámok z jeho pôsobenia u Tolstého – v Makovického rukopise to bolo šesťdesiatštyri zošitov, v ktorých si lekár a dôverník génia zaznamenával jeho myšlienky, konania, tvorbu, reakcie na svet a jeho udalosti formou denníka. Pre literárnu vedu a vôbec pre Tolstého dôsledné poznanie majú neoceniteľnú hodnotu.

Makovický sa vrátil do vlasti so ženou, ktorú si našiel v Rusku. Sprvu to bolo šťastné manželstvo, aj keď ona si u nás ťažko zvykala. Po čase sa začali odcudzovať, navyše lekár Makovický dostal v teréne, v ktorom pôsobil, škvrnitý týfus, pridružil sa zápal obličiek a mokvajúce ekzémy... Jedného dňa si v záchvate obličkovej koliky – ako päťdesiatštyriročný – siahol na život. Zrejme bol na príčine súhrn okolností, pričom spomeňme, že aj jeho dvaja bratia spáchali samovraždu...

Zostalo však dielo, ktoré si väčšmi cenia v Rusku, ako si ho vieme oceniť my.

K nedožitej storočnici hudobného skladateľa Zdenka MIKULU Notové zošity so zápismi plnými domoviny

Koncom októbra uplynulo sto rokov od nedožitého narodenia hudobného skladateľa, dirigenta, pedagóga, upravovateľa slovenských ľudových piesní a oduševneného propagátora slovenskej hudby Zdenka MIKULU. Dožil sa úctyhodného veku – takmer deväťdesiatich šiestich rokov, no úctu si zaslúži najmä svojou bohatou umeleckou tvorbou.

Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: internet

Zdenko Mikula patril k povojnovej generácii skladateľov, ktorí vyšli zo spájania slovenskej ľudovej piesne s modernými kompozičnými technikami 20. storočia.

Už v čase svojho detstva v rodných Vyhniciach ho priťahovala hudba a v neďalekej Banskej Bystrici, kde sa jeho otec stal starostom mesta, načerpal nemálo podnetov na neskoršie hudobné pôsobenie. Práve tu – v meste pod Urpinom – mu zaimponovala aj učarovala vojenská dychová hudba a fascinovala ho dirigentská palička...

■ PEDAGÓG A ORGANIZÁTOR

Po absolvovaní učiteľského ústavu sa stal na sedemnásť rokov dirigentom orchestra Vojenského umeleckého súboru. Ako sa

sám neraz vyznal, hudba ovládla celú jeho bytosť, takže vyhľadával všetky možnosti, ako by sa jej mohol naplno venovať. Keď mu ponúkli miesto pedagóga na konzervatóriu, neskôr na Filozofickej fakulte UK, v rokoch 1963 – 1970 aj na VŠMU, prijal ho a ochotne odovzdával svoje znalosti mladším kolegom.

■ PLODNÝ ŽIVOT

Úradovanie a administratívne práce ho síce nelákali, ale uvedomoval si, že ak hudobné organizácie majú fungovať, niekto ich musí viesť, usmerňovať, a tak presadzovať a ochraňovať záujmy tvorivých umelcov. Najskôr vykonával funkciu tajomníka Zväzu slovenských skladateľov, v rokoch 1977 – 1987 tajomníka

Československého zväzu skladateľov v Prahe.

Popri množstve funkcionárskych povinností si našiel čas, energiu a invenciu na komponovanie piesní, komorných skladieb, orchestrálnych diel a úprav ľudových piesní pre sóla i zborové telesá. Zhudobnil tiež texty viacerých slovenských básnikov – P. O. Hviezdoslava, A. Plávku, L. Podjavorinskej, J. Kostru, J. Smreka, M. Ráfusa, M. Válka či V. Turčányho. Mnohé jeho diela vyšli na platniach, CD, vysielal ich Slovenský rozhlas, s ktorým ho spájalo nielen komponovanie a dirigovanie, ale na osem rokov sa stal šéfredaktorom Hlavnej redakcie hudobného vysielania. Počas celého svojho pôsobenia propagoval a všemožne šíril hudbu slovenských autorov viacerých žánrov. Za svoj

Skladateľ Zdenko MIKULA.

tvorivý život bol oceňovaný nielen doma, ale aj v zahraničí. Udelili mu titul zaslúžilý umelec (1974), stal sa čestným občanom mesta Banská Bystrica (2011), v Budapešti mu udelili významné ocenenie za medzinárodnú spoluprácu – Rytier kultúry (2008). Koncom minulého roka vyšla monografia Zdenko Mikula (1916 – 2012): Rád som žil a tvoril, ktorú vydala Akadémia umení v Banskej Bystrici.

■ PODMANIVÉ ZBORY

Dielo tohto jedinečného tvorcu sa 31. októbra 2012 navždy

uzavrelo. Na jeho tvorivé počiny však milovníci hudby nezabudnú. Bol to autor, ktorý vynikal svojím umeleckým spracovaním najmä ľudových piesní a zborových kompozícií, medzi ktoré patrí aj skladba *Lúčne hry*. Túto skladbu má vo svojom repertoári umelecký súbor *Lúčnica* už vyše päťdesiat rokov a dodnes s ňou žne úspechy kdekoľvek ju zbor zaspieva.

Z celej tvorby Zdenka Mikulu cítiť lásku k domovine, prírode i človeku, či už ide o štyri mužské zbory nazvané *Domovina moja*, desať miešaných zborov pod názvom *Ozývaj sa, hora alebo slávnostný zbor Tá slovenská pieseň*.

Blížila sa Vianoce, po nich novoročné sviatky, s ktorými sa spája aj ďalšia z jeho nádherných melódií piesne *Daj, Boh, šťastia tejto zemi, všetkým ľuďom v nej*... Tak majstrovsky sa podarilo Zdenkovi Mikulovi sklbiť text Viliama Grusku s vlastnou tvorbou, že skladba vyznieva, akoby bola ľudová.

Notový zošit majstra Zdenka Mikulu sa síce pred štyrmi rokmi zavrel. No hudba, ktorú vytvoril, zostáva a prostredníctvom nej si na neho budú spomínať aj nasledujúce generácie.

Vznik inštitúcií Matic je príznačný pre slovanské národy Bratská Matica srbská jubiluje

Text a foto: Zuzana PAVELCOVÁ

V Európe sa ako prvá konštituovala Matica srbská. V týchto dňoch si v Novom Sade pripomenula stodevätidesiat rokov nepretržitého pôsobenia. Pri tejto príležitosti predseda bratskej Matice v Srbsku Dragan Stanić pozval na jubilejnú oslavu delegáciu Matice slovenskej na čele s jej predsedom Mariánom Tkáčom.

V závere novembra sa v Matici srbskej uskutočnila šnúra podujatí zameraných na podporu slovanosti v Európe. Jeden z večerov srbskí maticári venovali literárnej tvorbe predsedu Spolku slovenských spisovateľov Miroslavovi Bielikovi. Potom nasledovala séria prednášok, ktorú pripravili predstavitelia národných inštitúcií. Prvým rečníkom bol Dragan Stanić, ktorý privítal hostí a ozrejmil nedávnú históriu vzájomnej spolupráce oboch Matic. Matici slovenskej vyjadril poďakovanie za podporné stanovisko na ochranu srbského kultúrneho dedičstva v Kosove a vyjadril nádej na rozvoj spolupráce v budúcnosti.

MATICNÉ REALIE

Maticné realie obsiahla aj prednáška predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča. Prítomným predstavil dejiny Matice slovenskej, doplnené trojdielnym audiovizuálom. O maticnej vede, edičnej a publikačnej činnosti Matice slovenskej informovala

Predseda Matice srbskej D. STANIĆ s predsedom Matice slovenskej M. TKÁČOM.

riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej Zuzana Pavelcová, ktorá uviedla text vedeckého tajomníka MS Petra Cabadaja. Delegáciu Matice slovenskej na podujatí doplnila predsedníčka Matice slovenskej v Srbsku Katarína Melegová-Melichová. Oslavy výročia Matice srbskej vyvr-

cholili galaprogramom v galérii, kde sa na počesť hostí prezentovali folklórne zoskupenia – FS Vila a SKC Pavla Jozefa Šafárika z Nového Sadu. Slovenských hostí prijali aj na mestskom úrade Nového Sadu i na sekretariáte Pokrajiny. Primátor Nového Sadu Dalibor Rozičsa

vyslovil, že by bol rád, keby Nový Sad vytvoril družbu s Bratislavou a prehĺbili sa vzájomné kontakty miest a ich predstaviteľov. Pokrajinský sekretár Miroslav Stakić takisto vyjadril túžbu po hlbšej spolupráci s Maticou slovenskou na poli kultúry, najmä pri tvorbe historických filmov a publikácií.

MEDZI KRAJANMI

Delegáciu Matice slovenskej očakávali aj naši krajanovia. V Báčskom Petrovci zavítali do etnodomu bývalého predsedu Matice slovenskej v Srbsku Michala Speváka, kde sa zúčastnili na tradičnej zabijačke s dolnozemskejšími pochutinami. Počas druhého dňa slovenských hostí sprevádzal Ján Kišgeci, bývalý minister poľnohospodárstva, pôvodom Slovák, vďaka ktorému vzniklo v Kulpine impozantné múzeum poľnohospodárstva. Podieľa sa tiež na renovácii slovenského etnodomu a venuje sa dejinám grófa a maršala Andreja Hadíka, ktorému by chcel zriadiť múzeum. Aktuálne zháňa prostriedky na výkopové práce pod kostolom vo Futogu, kde by mal byť gróf Hadík pochovaný.

V sídle Matice slovenskej v Srbsku v Báčskom Petrovci odovzdali slovenskí maticári Kataríne Melegovej-Melichovej publikáciu z produkcie Matice slovenskej. Všetkým pozvaniam, ktoré slovenskí maticári dostali, sa však vyhovieť počas krátkeho času nedalo. Srdečné pozvania dostala delegácia aj do Kysáča i do neďalekých Hložian.

kovej z Katedry hudobnej a výtvarnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity. Kvalitné a vyrovnané umelecké výkony jednotlivých súťažiacich zamestnali všetkých hodnotiteľov, ktorí napokon rozhodli udeliť v prvej kategórii mladších interpretov dve prvé miesta – Diane Palkovej zo ZŠ Sedlice a Nikolosovi Kormaníkovi zo ZŠ Veľký Šariš. Druhé miesto a ocenenie s diplomom si odniesla Sofia Mária Bačová zo ZŠ Kapušany. Tri tretie miesta patrili Michalovi Matisovskému zo ZŠ v Pečovskej Novej Vsi, Säre Kolarčíkovej zo ZŠ Drienov a Vanese Rumančíkovej zo ZŠ Šmeralova v Prešove. V druhej kategórii starších žiakov si najvyššie ocenenie vyspievali Samuel Adam zo ZŠ Sedlice a Dajana Novotná zo ZŠ v Hermanovciach. Dve druhé miesta a ceny porotcovia priznali Simone Krajiňákovej zo ZŠ Pečovská Nová Ves a Zuzane Talianovej zo ZŠ v Luboticiach. Tretie miesto patrilo Daniele Gajdošovej zo ZŠ Mirka Nešpora v Prešove a Patrícii Tomkovej zo ZŠ v Luboticiach.

Podmanivou krásou slovenského folklóru nadchýňajú najmladšiu generáciu Kytička melódií domovine v Prešove

Text a foto: Jozef HRUŠOVSKÝ

V Základnej umeleckej škole Jána Pöschla v Prešove sa koncom novembra uskutočnilo umelecko-súťažné podujatie, ktorého aktérmi boli

na tradíciu týchto podujatí, ktoré sa tu už viac rokov organizujú pod názvom Kytička domovine.

Iniciátorom a od vzniku súťaže aj jej vyhlasovateľom je Miestny odbor a Dom Matice slovenskej v Prešove, ktorý v úzkej spolupráci s hlavným organizátorom – ZUŠ J. Pöschla, pripravil všetky potrebné technické a organizačné podmienky na úspech tohto podujatia. V jeho úvode pozdravil prítomných PhDr. Ladislav Matisko, predseda MO MS v Prešove, ktorý tiež pripomenul, že súťažná prehliadka sa koná v Roku Svetozára Hurbana Vajanského.

Na súťaži sa zúčastnilo tridsaťšesť detských interpretov, ktorých výkony posudzovala odborná porota pod vedením Anny Derevjani-

malí speváci slovenských ľudových piesní zo základných škôl Prešovského a Sabinovského okresu. Tohtoročná súťaž tematicky nadväzovala

Na festivale Divadelné Košice Jozefa Adamoviča zožala úspech hra o Wolfíkovi a Lujzinke V súťaži excelovali malí herci z Ruskova

Text a foto: Jozef MYSLAVSKÝ

Matica slovenská, zastúpená MO MS v Košiciach-Myslave, usporiadala v piatok 25. novembra 2016 v divadelnej sále Základnej školy Postupimská v Košiciach už XII. ročník krajského maticného festivalu amatérskeho divadla základných škôl z Košického a Prešovského kraja – Divadelné Košice Jozefa Adamoviča.

Na tejto divadelnej prehliadke sa zúčastnila takmer stovka ochotníkov z obidvoch krajov východného Slovenska. Svojimi výkonomi opäť potvrdili kvalitu i prestíž festivalu a porotu z Konzervatória J. Adamoviča na Exnárovej ulici postavili pred neľahkú úlohu rozhodnúť o umiestnení jednotlivých súborov. Členovia poroty napokon rozhodli, že absolútnym víťazom sa stali žiaci zo ZŠ Ruskov s divadelnou hrou O Wolfíkovi a Lujzinke, ktorí okrem hodnotných kníh z Vydavateľstva Matice slovenskej a účastníckych diplomov získali aj kvalitný digitálny fotoaparát Nikon. Druhá priečka patrila malým hercom zo ZŠ s MŠ v Helcmanovciach a zo ZŠ z Hanisky a tretie miesto

Víťazi maticného festivalu Divadelné Košice J. Adamoviča – žiaci z Ruskova.

obsadili žiaci zo ZŠ Lubotice z Prešovského kraja. Cenu primátora mesta Košice dostali žiaci zo ZŠ z Kečeroviec a Cenu Matice slovenskej deti zo ZŠ Krosnianska 2 v Košiciach.

Toto tradičné maticné podujatie poctili svojou prítomnosťou slovenskí herecká legenda prof. Božidara Turzonovová, primátor mesta Košice MUDr. Richard Raši, PhD., a poslanec NR SR doc. PhDr. Dušan Čaplovič, DrSc. Hlavnú cenu pre absolútného víťaza – fotoaparát Nikon, venoval generálny riaditeľ firmy Lynx, s. r. o., Košice Ing. Róbert Kollár.

Zakladateľ a duša festivalu František Mrva v mene Matice poďakoval všetkým spoluorganizátorom, sponzorovi aj vedeniu školy na Postupimskej ulici na čele s riaditeľkou Katarínou Benkovou za precízne zabezpečenie priebehu podujatia. Tamojšia prekrásna divadelná sála bude miestom konania aj budúceho XIII. ročníka festivalu, na ktorý sa už všetci tešia.

MATICNÉ DEPEŠE

Zlatý poklad v Matici

Matica slovenská (MS) uchováva vo svojich priestoroch v Martine stále zlatú časť Národného pokladu. Ide o zlato, ktoré darovali Slováci a Slovenky od roku 1993 na podporu slovenskej meny a novovznikajúcej Slovenskej republiky. Zbierku na Národný poklad vyhlásila Matica slovenská a ďalšie významné slovenské organizácie. Správcou pokladu bola Nadácia Matice slovenskej. Za prvé štyri roky sa vyzbieralo v peniazoch, umeleckých predmetoch a zlate takmer tridsať miliónov slovenských korún. Žiaľ, Matica začala začiatkom tohto storočia podnikáť na finančných trhoch. Vybierané peniaze vložila do nebankovej inštitúcie PDSI. Namiesto zhodnotenia boli spreneverené. Zlatá časť pokladu za cca štyri milióny korún a umelecké diela tiež v podobnej hodnote má Matica slovenská. Nadácia MS, ktorá sa medzičasom oddelila od národnej ustanovizne, si na zlatú časť pokladu robí nárok. Matica vyzvala Nadáciu MS, aby sa zúčastnila na akte inventarizácie tejto časti pokladu aj vzhľadom na celkovú inventarizáciu majetku Matice. Predsedníctvo Matice pokladá inventarizáciu tejto časti zlatého pokladu za nevyhnutnú. „Nech sa verejnosť dozvie, čo zo zlatého pokladu ostalo. Ak tam bude menej zlata oproti pôvodnej inventarizácii, podáme trestné oznámenia rovnako ako v kauzách straty finančnej časti Národného pokladu či Maticného fondu,“ dodal správca MS Maroš Smolec.

(pv)

Ceny Slovenských pohľadov

Redakčná rada 170-ročných Slovenských pohľadov rozhodla v utorok 15. 11. 2016 o výročných cenách za rok 2016 v oblasti prózy, poézie, literárnej kritiky a histórie, eseje a publicistiky a prekladu. Laureátom, ktorí publikujú v Slovenských pohľadoch, odovzdávajú ocenenia 7. decembra v budove Matice slovenskej v Bratislave. Členovia redakčnej rady odsúhlasili aj nový dizajnový manuál z dielne akademického maliara Ivana Bileho. V diskusii odzneli kritické pripomienky k stavu slovenskej kultúry, okrem iného k zmene loga Slovenskej národnej knižnice, ktoré, podľa rečníkov, pretrháva jej väzby na Maticu slovenskú. Členovia redakčnej rady sa zhodli na potrebe nastolovania zásadných tém z hľadiska národnej budúcnosti aj v Slovenských pohľadoch. V budúcom roku by sa mali venovať dvestoročníci dvoch významných osobností – Jozefa Miloslava Hurbana a Andreja Radlinského.

(TASR)

Bratislavskí maticári pre rozhľad žiakov

Dom Matice slovenskej v Bratislave usporiadal experimentálne výchovno-vzdelávacie podujatie určené pre deti základných a stredných škôl. Zúčastnili sa na ňom žiaci 6. až 9. ročníka Základnej školy gen. Pavla Marcelyho. Výchovno-vzdelávacie program realizovalo občianske združenie Stále odborné sympóziu spolu s Domom Matice slovenskej v Bratislave. Program pracuje s témou divadelnej hry Radošinského naivného divadla o M. R. Štefánikovi Generál. Žiakom sa prihovoril aj predseda Matice slovenskej M. Tkáč. Úspešné podujatie overilo programovú tézu, že profesionálne pripravené a realizované vzdelávacie podujatia dokážu pritiahnúť pozornosť pedagógov v praxi, intenzívne zaujať školské deti.

Jozef BAČA, riaditeľ D MS, Bratislava

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

**Kultúrny
Petrohrad**

Ani v Petrohrade už nie je zima, aká bývala. No mesto, na ktoré sa v predvianočnom čase slnko pozrie už len veľmi zubato, je biele. Deti, ktorých je tu na prekvapenie veľa, sa sánkujú. Neva je zmrznutá, na chodníkoch sa šmyka, Dvorcovaja ploščad', kde sídli generálny štáb Petrohradského medzinárodného kultúrneho fóra, sa podobá na veľkú bielu perinu. Cez deň však teplota výraznejšie neklesne pod nulu. Miestny taxikár si povzdychol, že aj v Petrohrade už do počasia zasiahla globalizácia. Pokiaľ ide o fórum kultúry, domáci hovoria, že je to udalosť vše-ruského a svetového významu. Ved' napokon na jeho piatom ročníku bolo až dvadsaťtisíc účastníkov z vyše sto štátov sveta, pričom oficiálnych delegácií bolo tridsaťosem. Na čele slovenskej bol štátny tajomník ministerstva kultúry Ivan Sečik – len veru neviem, či si to všimli naše médiá (okrem TASR). Fórum v Mariinom divadle otváral dokonca sám prezident Putin, ktorý zdôraznil, že kultúra nepozná hranice. Na fóre uzavreli Rok ruského kina a otvorili Rok ekológie. Hádali by sme aj my mohli roky menovať nielen podľa našich vzácných osobností, ale aj podľa tých súčastí kultúry či spoločenského života, ktoré si pozornosť zaslúžia. Podľa tohto princípu by na druhej strane mal byť už čoskoro v Petrohrade „Rok zimnej údržby chodníkov“.

V tomto naozaj peknom bývalom sídle ruského cára zakladal terajšiu Štátnu univerzitu a bol jej prvým rektorom náš rodák Michal Baluďanský z Vyšnej Olšavy, učiteľ cárových synov. A tak sme sa vybrali pohľadať jeho pamätnú tabuľu v priestoroch univerzity. O jej existencii nevedela ani univerzitná vrátnička, ktorá plní zároveň aj funkciu policajta, pričom dobre vieme, že vrátnici sú po šéfoch druhí najplyvnejší zamestnanci škôl. Je na jednej z univerzitných budov vnútri dvora. Možno by si ju všimlo viacej ľudí, keby bola na tej strane budovy, ktorú vidieť z ulice. Z tej ulice, z ktorej vidieť, že nad hlavným vchodom do univerzitného komplexu je portrét Lenina.

Rusi sa k svojej minulosti správajú dôstojnejšie ako povedzme my. Hotel, v ktorom sme bývali, je na ulici Socialističeskaja 11 a volá sa Bratia Karamazovci. A čašník v hoteli protestoval proti osloveniu „gaspadin“, pretože on sa cíti byť „tovarišom“.

Dôstojná spomienka na významného predstaviteľa bernolákovcov Obec Dolány obnovila pomník J. Fándlyho

Text a foto: Pavol JAVORSKÝ

V mieste narodenia i skonu významného slovenského vlastenca, osvietenca a autora ľudovýchovných spisov Juraja Fándlyho – v západoslovenskej obci Dolány, sa 26. novembra konala oslava spojená s rekonštrukciou náhrobníka na miestnom cintoríne a pomníka J. Fándlyho pred obecným úradom. Podujatie zorganizoval starosta obce Jozef Mruškovič.

Reštaurátorské práce sa začali už na jar tohto roku. Sledovali predovšetkým nenásilnú revitalizáciu pôvodného diela a prinávratenie jeho umelecko-historickej hodnoty. Opravy schválil i Krajský pamiatkový úrad (KPÚ). Reštaurátorom bol A.

Krchňák. Na podujatí sa zúčastnil aj poslanec NR SR K. Farkašovský, európsky poslanec B. Škripek, poradca predsedu NR SR L. Machala, správca Matice slovenskej M. Smolec a zástupca bratislavskej župy, krajská predsedníčka SNS D. Kramplová a iní

hostia. Poslanec K. Farkašovský v príhovore vyzdvihol odkaz J. Fándlyho. Správca Matice slovenskej sa venoval vytrácaniu sa národného ducha a slovenskosti z nášho spoločenského prostredia. Zdôraznil, že práve takéto aktivity prinavracajú národnú hrdosť medzi slovenskú mládež. Matica slovenská za toto úsilie oficiálne poďakovala starostovi obce Dolány. „Matica je svedkom stoviek takýchto príjemných, komorných, ale dôležitých aktivít v obciach a mestách po celom Slovensku. Médiá ich však ignorujú. A nezaujímajú sa o ne ani verejnoprávna RTVS. Ako sa o nich môže potom dozvedieť verejnosť?“ opýtal sa správca MS M. Smolec.

V obci sa tiež nachádza rodný dom J. Fándlyho a mestská veža z roku 1598. Obe pamiatky sú znehodnotené a žiadali by si renováciu. Starosta obce J. Mruškovič uviedol, že pravidelne žiadajú aj ministerstvo kultúry o finančnú pomoc na ich rekonštrukciu. Zatiaľ ju nezískali.

Pietna spomienka sa uskutočnila aj pri obnovenom náhrobku J. Fándlyho v dolianskom cintoríne.

Polemiky o zvláštnej skale s runovými znakmi v Kremnických vrchoch trvajú

Pravda o tajomnom Velestúre

Milan RYBÁRSKY – Foto: Miloš ZVERINA

Kremnickí matičiari s vedením mesta usporiadali začiatkom novembra v radnej sieni Mestského úradu v Kremnici slávnostné uvedenie knihy *Tajné dejiny – Pravda o Velestúre – Najväčšie záhady Slovenska* od autora Jána Ducára z Prešova, ktorý nie je profesionálny historik, ale milovník vlastivedy. Kniha je dosiaľ najpodrobnejším dielom o Velestúre – zvláštnom skalnom útvere v Kremnických vrchoch so záhadným nápisom, o pravosti ktorého sa vedú dlhoročné polemiky.

V zaujímavom programe, ktorý uviedla recitácia poézie, vystúpili s príhovormi A. Ferenčík, primátor mesta Kremnica, docent V. Štollmann z Technickej univerzity vo Zvolene a V. Komora, člen výboru Matice slovenskej v Martine. Autor knihy J. Ducár uviedol, že o runovom nápise na Velestúre začal zbierať informácie a materiály od roku 1991 a vzápätí aj písať články do novin a časopisov. Na základe získaných poznatkov dospel k záveru, že bývalý archivár Kremnice Pavol Križko je ešte aj po viac ako sto päťdesiatich rokoch od objavenia nápisu s neznámymi vysekanými znakmi neprávom obviňovaný z ich falšovania. J. Ducár uvádza množstvo prameňov a teórií rôznych autorov – podporných, ale i takých, čo nápis označujú ako popularizačný falzifikát, pričom necháva na čitateľa, aký záver si po prečítaní knihy utvorí. Na záver stretnutia v Kremnici sa spropagova-

Prešovčan Ján DUCÁR na uvedení svojej knihy o záhadnom Velestúre v Kremnici.

nie P. Križko i Velestúra navrhol nad zvláštnou skalou na mieste pôvodnej postaviť novú rozhľadňu, z ktorej bude pekný výhľad na panorámu Kremnických vrchov, a tiež vybudovať turistický chodník Pavla Križka od jeho rodného domu v Banskej

Bystrici popri skale na Velestúre, chate Hostinec do Kremnice k domu, kde sa uzavrela Križkova životná púť, až na cintorín k jeho hrobu. D. Ducár po slávnostnom akte odpovedal na mnohé otázky publika.

AKO NA TO?

Množiac sa telefonáty a dopyty záujemcov o matičný týždenník chceme uspokojiť uverejnením týchto údajov o možnostiach objednania a predplatnom SNN.

Slovenské národné noviny
Ročné predplatné: 26,- €
Polročné predplatné: 13,- €
Štvrťročné predplatné: 6,50 €
objednávajú telefonicky:
043 / 3812 838, 0918 / 904 925
emailom: snnredakcia@matica.sk
cez formulár: www.snn.sk/index.php/predplatne
poštou: Slovenské národné noviny
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Naším kvízom a súťažnou otázkou v ňom sme vás, vážení čitatelia, aj v čísle 46 SNN upriamili na skutočnosť, že tento matičný rok sa niesol v znamení jubilea Svetozára Hurbana Vajanského. Na otázku z tohto čísla správne odpovedali mnohí naši podporovatelia a priaznivci Matice slovenskej. Spomedzi nich sme vyžrebovali týchto výhercov: Simonu Drabíkovú z Pozdišoviec, Ivetu Mytníkovú z Popradu a Ninu Szalóvovú z Trnavy. Blahoželáme!

Keďže s blížiacim sa koncom kalendárneho i hospodárskeho roka prinášajú SNN viac článkov o problematike, ktorá sa bytostne dotýka našej národnej inštitúcie, určite ste zaregistrovali na ich stránkach aj rozhovory o fungovaní jej polygrafických a edičných súčastí.

• Aký je názov tlačiarne v Martine, ktorej základy položil matičný správca J. C. Hronský?

Svoje odpovede posielajte tradičným spôsobom, ktorý pripomíname v každom z našich kvízov: na adresu z tiráže novin našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do 20. decembra.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

10. decembra

– stopäťdesiat rokov od narodenia spisovateľa, prekladateľa a lekára Dušana Makovického (1866 – 1921), tolstojovca a od roku 1904 aj osobného lekára Leva Nikolajeviča Tolstého, o. i. autora diela *Jasnopolianske zápisky*

11. decembra

– dvadsať rokov od smrti špičkového slovenského horolezca a publicistu Ivana Diešku (1941 – 1996); prežil nebezpečné výstupy, podľahol zákernej chorobe

12. decembra

– pred sto päťdesiatimi rokmi (1861) prijal rakúsko-uhorský panovník František Jozef slovenských zástupcov na čele s banskobystrickým biskupom Štefanom Moysesom a prevzal od nich požiadavky nášho národa známe ako *Viedenské memorandum slovenské*; hoci cisár delegáciu ubezpečil, že bude ich sťažnosti a návrhy riešiť, pre odpor uhorských úradov neurobil nič

– sedemdesiatpäť rokov, čo predseda vlády prvej Slovenskej republiky Vojtech Tuka poslal Hitlerovi list (1941), že Slovensko dodrží svoje záväzky v pakte s Nemeckom a vypovie vojnu USA a Veľkej Británii, čo sa aj stalo, hoci nikdy o tom slovenská vláda nerozkovala a Tuka to ani s nikým nekonzultoval

– pred dvadsiatimi štyrmi rokmi zomrel legendárny futbalista a tréner Anton Malatinský (1920 – 1992); v Trnave je po ňom pomenovaný štadión

13. decembra

– päťdesiatpäť rokov od smrti vynikajúceho slovenského maliara, grafika a ilustrátora kníh Karola Ondreičku (1898 – 1961)

– pätnásť rokov, čo zomrel spisovateľ, prekladateľ a literárny vedec, začas aj ponovembrový minister Dušan Slobodník (1927 – 2001), známa je najmä jeho kniha *Paragraf Polárny kruh*

14. decembra

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil spisovateľ a novinár, dlhoročný šéfredaktor *Života* a neskôr pracovník vydavateľstva *Šport* Vladimír Babnič (1926 – 2011); spomeňme aspoň jeho knihu o auguste 1968 *Na večné časy*, objavujú literatúru faktu v malej vojne veľká vojna, vynikal aj ako autor turistických sprievodcov a obrazových publikácií, s J. Čomajom napísal knihu dramatických príbehov počas vichrice vo Vysokých Tatrách v roku 2004

15. decembra

– stodeväťdesiat rokov od narodenia Štefana Križana Žiranského (1826 – 1894), evanjelického kňaza, spisovateľa a publicistu, ktorého diela sú vzácnou živou faktografiou udalostí v meruósmych rokoch

16. decembra

– pred sto štyridsiatimi rokmi sa narodil katolícky farár Štefan Hlavatý (1876 – 1923), jeden z najaktívnejších zástancov čistoty slovenského jazyka a odporca úsilia o československú reč, čo niektorí lingvisti presadzovali po vzniku spoločnej republiky

(jč)

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
tasr.